

 БЪЛГАРСКИ
ХОРИЗОНТИ

ИЗДАВА НАУЧНОТО ДРУЖЕСТВО НА БЪЛГАРИСТИТЕ В РЕПУБЛИКА МОЛДОВА БР. 6-7/2007 г.

ЧЕТЕТЕ В БРОЯ:

Проф. д.и.н. Михаил Станчев. Първите български преселници в Южна Украйна (1711-1800 г.)
Русия и балканските народи
(спомен на Николай Кирмидчиев)
Д.и.н. Николай Червенков. Тараклийският държавен университет

Ботев слиза на Козлодуйския бряг

художник Димитър Гудженов

Съдържание

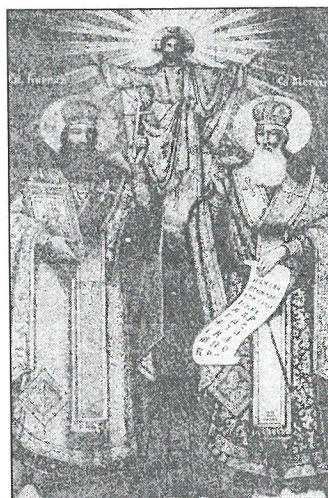
- Проф., д.и.н. Михаил Станчев (Украйна). Първите български преселници в Южна Украйна (1711-1800 г.) / 2
- Лазар Георгиев. Начало на великата епопея / 9
- Русия и балканските народи / 10
- Д.и.н. Николай Червенков. Тараклийският държавен университет – нов център на българщината в Молдова / 13
- Васил Стоянов. Завръщане към корените / 15
- Д-р Иван Симеонов. Преданието и легендата в българския словесен фолклор / 17
- Емилия Тарабурка. Синтагмата “град (днес) – село (едно време)” в българската съвременна литература / 19
- Лидия Кавръкова. Обучението по български език и литература в Тараклийски район / 22
- Д.и.н. Николай Русев. Буря 1917 года в българском селе Шикирликитай / 23
- Победители в Републиканската олимпиада / 24
- Д-р Александър Ганчев. Учен с международна известност / 25
- Д-р Иван Симеонов, Вячеслав Киосе. Комедията “Криворазбраната цивилизация” на сцената на театър “Смешен петък” / 27
- Рецензии, отзиви / 29
- Поезия, проза / 32
- Учебно-изпитна програма по български език и литература и по история на България / 35

Образите на първоучителите

Елка Бакалова

По отколевна традиция всяка година народите от славянските страни в една или друга степен отбелязват тържествено 24 май – Деня на братята Кирил и Методий и славянската писменост. Вместо репортаж или друг жанр материал предлагаме на читателя интересната статия на авторката Елка Бакалова за образите на първоучителите.

Големите заслуги на славянските апостоли св. св. Кирил и Методий за духовното развитие на славянските народи са причината за дълготрайността и широкото разпространение на паметта за тях, на техния култ, който се утвърждава и чрез изобразителното из-

куство. Изграждането на образ, “портрет” на светеца увенчава утвърждаването на неговия култ. Но дали ще бъде изобразяван един светец или не – това зависи не само от степента на неговата популярност, но често пъти и от конкретни идейно-политически причини. Случаят с образите на св. св. Кирил и

МИНАЛО, СЪВРЕМЕННОСТ

Методий е точно такъв. По друг начин не бихме могли да обясним парадоксалния на пръв поглед факт, че мисията на славянските апостоли започва като политически акт, изразяващ интересите на византийската империя, а тяхното дело не получава в самата Византия високата оценка, необходима за причисляването им към лика на светците. В църковната книжнина на гръцки език не се споменават славянските апостоли (освен от страна на някои охридски архиепископи гърци) и в репертоара на византийските зографи образите им не се предвиждат. Същевременно в България, Моравия и други славянски страни техният култ намира широко разпространение.

Паметта на св. св. Кирил и Методий започва да се почита преди всичко в Преслав и в Охрид – там, където работят

техните ученици и най-близките последователи. Там се създават най-ранните църковни песнопения в тяхна чест, там възникват най-ранните им жития. Първите образи на светците също ще намерим по тези места.

Най-ранното стигнало до нас изображение на св. Кирил е запазено на южната страна в олтарната част на черквата “Св. София” в Охрид и датира от XI век. До него е най-ранното известно изображение на св. Климент, а вероятно и на св. Методий. Още тук се извяват специфичните особености на техните ликовете, а облеклото и атрибутите ги причисляват към голямата група на светците архиереи, представители на висшия църковен клир, книжовници и литургисти (независимо от това, че не сме сигурни дали св. Кирил и бил епископ или не). Но особено популярни

образите на св. св. Кирил и Методий стават в епохата на националното ни Възраждане. Можем да кажем със сигурност, че няма българска черква през този период, в която да няма стенописен или иконен образ на двамата апостоли. През този период се развива и култът на св. Седмочисленици, т.е. заедно с Кирил и Методий започват да се прославят учениците им Климент, Наум, Горазд, Сава и Ангеларий. От XVII в. насам срещаме и изобразяването на св. Седмочисленици като група – най-напред в околностите на Охрид, а оттам – и по всички български земи. Тогава те се превръщат в символ на славното минало на българската държава.

След Освобождението на България образите на св. св. Кирил и Методий (както и на техните ученици) се подлагат на друг вид худо-

жествено обобщение. Търси се преди всичко културно-историческата им стойност. Култовото изкуство се превръща в историческа живопис. Не светецът, а човекът и неговото дело стават обект на индивидуално естетическо отношение, на индивидуален духовен опит, който почива върху традицията, без да е задължен да я следва. И всички образи на славянските първоучители, създадени през този период – от композиционните в храм-паметника “Св. Александър Невски” до релефа “Седмочисленици” на скулптора Иван Лазаров – разкриват големите нравствени идеали, онези страни от българския национален характер, които се проявяват в моменти на върховно напрежение на мисълта. Тази традиция е жива и до днес и ще пребъде...

Първите български преселници в Южна Украйна (1711-1800 г.)

Някои неизвестни статистически данни

Проф., д.и.н. Михаил Станчев (Украйна)

Сведения за преселването на българите в Русия датират още от Средновековието, когато главно монаси и църковни служители търсят защита в православна Русия. През XVIII век могат да се очертаят четири основни етапа на българските преселнически движения в Руската империя:

Първи етап – 1711-1751 г. След неуспешния Прутски поход на Петър Първи през 1711 г. славянските народи от Османската империя искат подслон и разрешение да се преселят в руските земи. Тези преселвания имат хаотичен и неорганизиран характер, обаче след Указа на царя от 1715 г. за православните славяни се оформят две основни преселнически движения – в Киевска губерния и към Азовското море¹. В същото време се образува

Първи хусарски полк начело с майор И. Албанез, в който е имало и българи (вж. Таблица 1).

Вторият етап – 1751-1761 г., по време на който започва системно преселване на българи (повече от 1800 души) и образуване на други хусарски полкове, където българите са около 8%². По това време според сведенията на Вл. Дякович се отнася и основаването на първото българско селище (между 1753-1756 г.) Чешмекьой (Чешма) между река Прут и езеро Кахул, в което се настаняват 70 български семейства. В “Славяносърбия”, във военните поселения Новомиргород (в района на “Соленото езеро”) и Новоархангелское (крепост “Св. Елисавета”) в Херсонска губерния се основават цели български махали и

квартали. Българите се появяват и в селата наоколо – Олвиопол, Синюхин брод, Олшанка, Тишковка, Липняжка, Терновка и др.³

Третият етап – 1762-1776 г. В епохата на Екатерина Велика, която продължава политиката на преселване на славянските народи от Европа и Балканския полуостров и започват масови за това време преселвания на българи в Южна Украйна, особено след Указа на Екатерина от 1764 г., който позволява да се преселват “всички желаещи чужденци”, които се записват на военна служба⁴. През този период се преселват двайсетина български семейства от с. Богданов дол, Пернишко, които се настаняват в с. Боршчаговка (сега район на град Киев) покрай Киево-Братския манастир, а през 1773-1774 г. четиристотин семейства от Алфатар се заселват в Олшанка (Украйна).

През 1774-1776 г. “задунайските преселници” (основно, българи и гагаузи) от Добруджа, Русенско, Видинско, Варненско, Разградско и

Шуменско се преселват във Влахия и Молдова (с. Мусайд, с. Болгар (Пеленей – Болгар) и в Южна Украйна (Киевската низина и Запорожка сеч), което им позволява да образуват два самостоятелни български хусарски полка с численост 422 души⁵. По данни на А. Скалковски по това време (1769-1791 г.) в тези земи се преселват повече от две хиляди българи и гагаузи⁶. Най-новото изследване по този въпрос на проф. Стефан Дойнов показва, че във Влахия, Молдова и Украйна се преселват около 5 хиляди човека от Русе, Кадикьой, Черна Вода и др.⁷ В знак на особена благодарност за заслуги пред Отечеството мнозина български офицери получават дворянски звания и вечно ползване на села с крепостни селяни (вж. Таблица 5).

Четвъртият етап – 1791-1795 г. След Яшкия мирен договор се образуват и първите смесени на левия бряг на р. Днестър и Южния Буг българо-гръцки колонии (Димовичево (Маркулесово), Щербаново – 1792 г.), в Молдова и покрай Одеса (с. Хаджи-

бей). Общо в този регион се преселват 1118 български семейства. По-късно българите от селата Димовичево и Щербаново след 1820 г. са преселени в Херсонска губерния⁸.

Публикуваните таблици са направени върху изследванията на А. Скалковски, В. Кабузан (Русия), В. Милчев (Украйна), Стефан Дойнов (България), дават се и направени от тях таблици, където има статистически данни за българските преселници през този период. Разбирам, че тези данни не са достатъчно пълни, но това е близка до истината статистика за първите български преселници в Южна Украйна. Още много архивни единици в архивите на Молдова, Украйна и Русия очакват своите изследватели по този въпрос, още повече, че изворовата база не е достатъчна и противоречива. “Ревизии” (преброяване на населението), които се правят в Русия от 1719 г., отчитат само мъжкото население и не позволяват да се уточни броят на българите в Руската империя през XVIII век.

Преброяванията в Малорусия (Украйна) през 1743-1756 г. отчитат само броя на къщите и казачеството, без да се посочва етническата принадлежност. В “перечневая ведомость” по време на III ревизия (1763 г.) се посочва националната принадлежност само по няколко губернии, а IV ревизия (1782 г.) отбелязва само броя на “нежинските гърци”, сред които е имало и много българи. В състава на воинските поселения обикновено се включват военните колонисти, които пристигат в Русия от Турция и Австрия през 50-70-те г. на XVIII век (молдовани, сърби, българи, албанци-арнаути и др.) и е записано в различни документи по онова време. Специално изследване по този въпрос – “Български преселници в Южна Украйна. 1724-1800 г.”, прави украинският историк от български произход Владимир Милчев от Запорожкия университет и от него можем да си представим по-точно общия брой и географията на разселването на българите там.

ТАБЛИЦИ

Таблица № 1. Националният състав на "командата" на майор И. Албанез. 1724 г.*

Националност	Обер-офицери	Унтер-офицери	Редови	Общо
Сърби	6	5	97	108
Българи	2	-	10	12
Унгарци	1	1	2	4
Македонци	-	1	-	1
Арнаути	-	-	1	1
Австрийци	-	-	1	1
Власи	-	-	50	50
Всичко	9	7	161	177

* Мильчев В. Болгарски переселенци на півдні України. 1724-1800 рр.-Київ-Запоріжжя, 2001, с.185 (приложение № 3); Политическите и културните отношения России с югославянскими землями в XVIII веке (Документы). -М., 1984, с.71. След смъртта на майор И. Албанез начело на полка застава българинът И. Стоянов, който става по-късно първият български генерал-майор в руската армия. Макар че В. Мильчев го смята за сърбин.

Таблица № 2. Численост на български военослужащи в хусарските полкове на Шевич и Прерадович през 1755-1756 г. и през 1759-1761 г.*

Название	Общо	Българи	в %	1759 г.	1761 г.
Полк на Шевич	534	62	12	29 българи	4 българина
Полк на Прерадович	309	26	9	-	-

* Взето от: Мильчев В. Болгарски переселенци на півдні України..., с.189 (приложение №12).

Таблица № 3. Осигуряване със земя на български офицери от арнаутските (албански) команди през 1776-1777 г.*

Фамилия, чин	Дата	Местност	Брой къщи
Бузиянов, прапорщик	1776	река Солена и река Еланец	50
Гидирим М., прапорщик	2.04.1776	Дере "Мечеть" на р. Солена	50
Грунчи Д., прапорщик	7.05.1776	Дере "Малая Гарбузинка"	25
Димов М., прапорщик	7.05.1776	Дере "Озерище" на р.Гнилой Еланец	50
Константинов, прапорщик	24.05.1776	на р.Мертвая вода	25
КурьяновК., прапорщик	4.04.1776	Зимник на Левко на р.Еланец	50
Кисев Г., прапорщик	2.04.1776	Зимник на Г.Одира на р.Громокля	25
Паланчанин И., прапорщик	- 05.1776	Зимник на Д.и И.Илиев в дере Озерище на р.Гн.Еланец	50
Пуманчи К., прапорщик	7.04.1776	На р.Мъртва вода	100
Селестран И., прапорщик	11.08.1777	Зимник на Дуб на р. Громокля	50
Ангелов И., прапорщик	1777	-	50
Димитров Г., прапорщик	1777	Зимник на Ф.Донец на р.Громокля	25

* Мильчев В. Болгарски переселенци на півдні України..., с.189 (приложение №12).

Таблица № 4. Количество земя, стопанства и население в района на Българския хусарски полк (1776-1783 г.) към 1781 г.*

Название на селището	Количество земя (в дка)	Дворове	Кол-во земя (в дка) на двор	Заселени дворове	Брой на хора (мъж.пол)
Олвиопол	5400	200	30	58	124
Синюхин брод	5400	200	30	96	235
Лысая гора	5400	200	30	125	314
Любомирское	30000	1000	30	60	-
Олшанка	5400	200	30	198	445
Добрянка	5400	200	30	189	485
Терновка	5400	200	30	90	217
Тишковка	5400	200	30	92	218
Липняжка	5400	200	30	126	344
Общо	67700	2600	270	1031	2382

* Мильчев В. Болгарски переселенци на півдні України..., 2001, с.188 (приложение №11). Трябва да се отбележи, че всички лица са от български произход, защото в Българския хусарски полк, както и в другите полкове населението е било смесено. По всяка вероятност българите са били мнозинство в такива села като Олшанка, Терновка и Добрянка, в които по-късно пак са се преселвали българи.

Таблица 5. Земевладения на отделни дворянски родове от български произход в Южна Украйна през 1770 - 1790-те г.*

Род	Название на селото	Окръг	Район	Раздадена земя (в дка)
Величкови	Величковка	Олвиополски	Добрянски	3000
	-	-	Коробчински	200
	Земя за чифлик	-	Песчанобродски	750
	Величковка	-	Добрянски	1500
	Величковка	-	Добрянски	1500
	Рангова	-	Терновски	180
	-	-	Песчанобродски	0,5
	-	-	Черноташликски	480
Всичко				7610,5
Палалови	Земя за чифлик	Новомиргородски	Петроостровски	4500
	Копанки	-	-	1352
	Копанки	-	-	104
	-	-	-	104
	-	-	-	2
Всичко				6062
Доневи (Доне)	-	Елисаветградски	-	1500
	-	-	-	1500
	Каменка	-	-	1248
	Каменка	-	-	1215
	-	-	-	104
	-	-	-	104
	Александровка	-	-	724
	Дониевка	-	-	3000
	Уляновка	-	-	1500
Всичко				1085
Карачонови (Карачони)	Водяная	Олвиополски	Тишковски	1440
	-	-	-	480
	-	-	Песчанобродски	180
	-	-	-	120
	-	-	Коробчински	1006
	-	-	-	684
	-	-	-	26
	-	-	Скалевски	26
	-	-	-	1248
	-	-	-	520-
	-	Олвиополски	Новоархангелски	728
	-	-	-	156
	-	-	-	104
	-	-	-	120
	-	-	-	130
	Вербовая	Новомосковски	-	4950
		Тирасполски	-	4500
		Перекопски	-	3200
Общо				19 722
Сабови	-	Олвиополски (Новомиргородски)	Новоархангелски	624
	-	-	-	104
	Лугобеловка	Донецки	-	1668
	Константиновка	-	-	4160
	Василевка	-	-	3273
	Журская	-	-	34200
	Павловка	-	-	1720
	Федоровка	Павлоградски	-	4000
	Дамяновка	Новомиргородски	-	728
Общо				19 697
Петкови	Браиловка	-	-	806
	Петковка	Александрийски	-	2350
Общо				3156
Радивоевичи	Радивоевка	Елисаветградски	-	381
	Радивоевка	-	-	1450
	Радивоевка	-	-	2900
	-	Олвиополски	Добрянски	1320
Общо				6051

Стойкови	Степаново	Новомиргородски	-	1500
	Петрово	-	-	1196
	Кузминец	Елисаветоградски	-	4450
Общо				7146
Трандафилови	Добрянка	Елисаветоградски	-	1500
		-	-	182
	Светлая	-	-	2028
Общо				3710
Гиржеви	-	Новомиргородски	Скалевий	156
	-	-	-	1248
	-	-	-	104
	Пущинак Вербовая	Константиноградски	-	2675
	Гиржевка	Павлоградский	-	4242
	Мануйловка	Новомиргородски	-	104
	Ивановка	-	-	1440
	Михайловка	Павлоградски	-	1500
	Гиржевка (ясли)	Тираспольски	-	3000
	Пущинак на Г.Гиржев	-	-	7500
Общо				21969
Радойчеви	Михайловка	Новомиргородски	-	720
	Сребна	Елисаветоградски	-	52
	Лозоватка	-	-	1092
	Лелекивка	-	-	1400
	Петрикеевка	-	-	300
Общо				3564

*Мильчев В. Болгарски переселенци на півдні України..., с.191-193 (приложение №14). Повече от селата са получили своето название от фамилията на техните собственици (Величковка, Дониевка, Гиржевка и др.), а някой от тях, които са имали чисто български наименования, са преименовани на руски или украински маниер (Люляковка-Лелекивка, Сребрена -Сребная). Редица от тези села са били заселени с българи по време на най-масовите преселвания (Олшанка, Терновка, Ингулец, Александровка, Ивановка, Лозоватка и др.). Напълно възможно е собственици-българи на тези села или техните потомци да приемат в селата свои сънародници от България.

Таблица № 6. Национален състав в Елисаветоградската провинция в Новоросийска губерния през 1764 г. *

Националност	мъже	жени	двата пола
Сърби	40	12	52
Македонци	17	---	17
Българи	14	6	20
Унгарци	14	6	20
Грузини	1	---	1
Германци	10	5	15
Общо	96	29	116

*Кабузан В. М. Заселение Новороссии в XVIII – первой половине XIX века (1719-1858г.). М., 1976, с.103.

Таблица 7. Численност и етнически състав на населението в Крим през 1793 и 1795 г. *

Дата и уезди	Общо (хил.чов.)	Руснаци	Украинци	Немци	Евреи	Татари	Българи	Гърци
1793								
Симферополски	39,5	2,6	0,7	-	1,1	31,3	-	2,0
Феодосийски	33,4	1,6	0,1	-	0,5	29,2	-	0,5
Евпаторийски	25,8	1,8	0,1	-	-	23,3	-	-
Перекопски	29,1	0,4	-	-	-	28,4	-	-
Общо	127,8	6,4	0,9	-	1,6	112,2	-	2,5
В %								
Симферополски	100,0	6,6	1,8	-	2,8	79,8	-	5,1
Феодосийски	100,0	4,8	0,3	-	1,5	87,4	-	1,5
Евпаторийски	100,0	7,0	0,4	-	-	90,3	-	-
Перекопски	100,0	1,4	-	-	-	97,6	-	-
Общо	100,0	5,0	0,7	-	1,2	87,8	-	2,0
1795								
Симферополски	6,8	2,7	1,0	0,1	1,1	47,2	0,1	2,1
Феодосийски	31,7	2,0	1,1	-	0,1	26,8	-	0,9
Евпаторийски	30,4	1,8	-	-	-	26,9	-	-
Перекопски	37,5	0,3	-	-	-	36,1	-	-
Общо	156,4	6,8	2,1	0,1	1,2	137,0	0,1	3,0
В %								
Симферополски	100,0	4,8	1,8	0,2	1,9	83,1	0,2	3,7
Феодосийски	100,0	6,3	3,5	--	0,3	84,5	-	2,8
Евпаторийски	100,0	5,9	-	-	-	88,5	-	-
Перекопски	100,0	0,8	-	-	-	96,3	-	-
Общо	100,0	4,3	1,3	0,1	0,8	87,6	0,1	1,9

* Водарский Я.Е. Елисева О. И., Кабузан В.М., Население Крыма в конце XVIII – конца XX в. (Численность, размещение, этнический состав). М., 2003, с. 121-122.

Таблица 8. Заселване на Екатеринославска губерния по уезди през 1783-1800 г. *

Години	Екатеринославски и Верхнеднепровски	Новомосковски	Бахмутски	Славяноръбски	Павлоградски	Ростовски и Александровски	Общо
IV ревизия							
1783	702	947	49	85	152	361	2296
1784	424	566	244	304	290	310	2138
1785	7	417	462	1056	182	69	2193
1786	332	14	35	19	220	18	638
1787	633	229	95	306	1089	90	2442
1788-1793	5034	1149	4006	1629	3507	1729	17054
Общо:	7132	3322	4891	3399	5440	2577	26761
V ревизия							
1797	566	968	1411		2245	501	3755
1798	831	782	315		464	762	3154
1799	425	86	413		265	719	1908
1800	38	-	235		335	2519	3127
Самоволни	3506	1808	195		1492	2927	9928
Общо:							

* Кабузан В.М. Заселение Новороссии (Екатеринославской и Херсонской губерний) в XVIII – первой половины XIX в. М., 1976, с.287.

Таблица 9. Заселване на Херсонска губерния по уезди през 1783-1800 г. *

Години	Херсонски	Одески	Тирасполски	Ананиевски	Елисаветоградски	Олвиополски	Александровски	Общо
IV ревизия								
1783	523	-	-	-	819	1469	443	3254
1784	338	-	-	-	624	237	282	1481
1785	146	-	-	-	155	196	996	1493
1786	70	-	-	-	714	62	169	1015
1787	184	-	-	-	346	113	247	890
1788-1789	-	-	-	-	169	-	-	169
1790-1791	140	-	-	-	133	13	1	287
1792	-	-	12125	-	-	-	-	12125
1793	-	-	5311	-	-	-	-	5311
1794	-	-	1154	-	-	180	-	1334
1795	-	-	-	-	-	-	-	-
V ревизия								
1796	-	-	-	-	-	-	-	-
1797	34	-	91	-	172	12	-	309
1798	364	-	1288	-	822	225	-	2699
1799	1370	-	727	-	2975	320	-	5392
1800**	3398	-	3853	-	8909	7047	-	23207
Общо:								

* Кабузан В. М. Заселение Новороссии (Екатеринославской и Херсонской губерний) в XVIII – первой половины XIX в. М., 1976, с.288. В тази таблица нямаме възможност отделно да покажем българското население. Обаче както знаем, в общия поток на преселниците в Южна Украйна българи наброяват към три хиляди. Следващото по-подробно изследване на Ревизиите през XVIII век по различни губернии ще даде възможност тази цифра да бъде уточнена.

** През 1800 г. в "Ревизките сказки" са преброени и жените.

Таблица № 10. Заселване на българи в Южна Украйна и основаване на първите български колонии през XVIII в.*

Наименование (район където се са заселили)	Район, откъдето се изселили	Години	Брой стопанства	Брой семейства или хора	Бележки
Славяносърбия (полкът на Албанез)	Австрийска империя	1724	-	12 души	
Славяносърбия	Австрийска имп.	1726		102 души	
Киевска губерния	Австрийска имп.	1729		30 души	
гр. Очаков	-	1737		54 души	
		1740		17 души	
	Банат	1750		2 души	
		1752		100 семейства	
Чешмекьой (Чешма)	Вероятно от Добруджа	1753-1754	-	70 семейства	Включително и гагаузи
		1755-1756		88 души	
		1761		4 души	
с. Боршчаговка (Киево-Братски манастир)	с. Богданов Дол (Пернишко)	1765-1768		40-50 семейства	Само българи
с. Болгар (Пеленей - Болгар), Молдова	от Добруджи	1769-1774	-	През 1928 г. – 100 души	Има и с. Пеленей - Молдован
с. Мусаид	от Добруджа	1769-1774	-	-	Бивше татарско село, заселено с българи. Днес са повече молдовани
с. Олшанка	с. Алфатар (Силистренско)	1773-1774		400 семейства	Първо значително масово преселване на българи
с. Анадолка	От Добруджа	1791	10	75 души	
с. Димовичево (Маркулесово)	Приднестровие	1792	73	153 души	През 1820 г. са преселени в Херсонска губерния
с. Щербаново	Приднестровие	1792	130	253 души	През 1820 г. са преселени в Херсонска губерния
с. Хаджибей		1795		200 души	Население с "гръцко вероисповедание", българи, албанци

* Таблицата е направена от автора по данни на А. Скалковски "Опыт статистического описания Новороссийского края". 1850. Част I. с. 223-225; В. Дякович "Българите в Бесарабия. Буджак. Населени места. Численост. – Отец Паисий, 1929, № 10, с. 166, 173-176; В. Милчев "Български преселенци на півдні України. 1724-1800 рр".-Київ-Запоріжжя, 2001, с.50; Ст. Дойнов "Българите в Украйна и Молдова през Възраждането. 1751 – 1878 г." С., 2005, с. 22-52.

Бележки

- ¹ Политическите и културните отношения России с юго-славянскими землями в XVIII в. Документы. М., 1984, с. 50-51.
- ² Мильчев В. Български преселенци на півдні України. 1724-1800 рр.-Київ-Запоріжжя, 2001, с.83 – 84.
- ³ Дякович Вл. Българите в Бесарабия. Буджак. Населени места. Численост. – Отец Паисий, 1929, № 10, с. 166; Мильчев В. Там же.
- ⁴ Кабузан В. М. Народонаселение Бессарабской области и левобережных районов Приднестровья (конец XVIII – I половина на XIX в.). Кишинев, 1974, с.15.
- ⁵ Дойнов, Ст. Българите в Украйна и Молдова през Възраждането. 1751-1878 г. С., 2005, с.58; Лазарев, М. П. Болгары-колоницы в с. Борщоговка. – Киевская старина. Т. 66, 1894, № 7, с. 104; Шевченко, Ф. П. Серби та българи в українському козацькому війську XVII-XVIII століття. – Питання історії та культури слов'ян. Частина I. К., 1963, с. 78; Сохан, П. С. Очерци по історія на українсько-българските връзки. С., 1979, с. 51.
- ⁶ Скалковский, А. А. Българские колонии в Новороссийском крае. Статистический очерк. Одесса, 1848, с.3; Клаус, А. Наши колонии. СПб., 1869, с.296; Кабузан, В. Цит. съч., с. 22.
- ⁷ Дойнов, Ст. Цит. съч., с. 58.
- ⁸ Мильчев В. Цит. съч., с. 90.

130 години от обявяването на Манифеста за започването на Освободителната руско-турска война

НАЧАЛО НА ВЕЛИКАТА ЕПОПЕЯ

Лазар Георгиев

На Скаковое поле в столицата на Молдова Кишинев сега има само красиви здания, цъфнали дървета и детски смях. Застроеният жилищен район на картата е отбелязан с името Ришкановка, но народът и сега продължава да го назовава с галовното име Хълм на дружбата. Неотделими от него са стиганият до там булевард, кварталното кино, извисеният на самия хълм 16-метров обелиск от червеникав гранит и малка черквица, силно пострадали от неотдавнашното земетресение, в която е уреден музей на Българското опълчение. Няма я пистата на летището през време на Втората световна война, няма го хиподрумът на военните отпреди повече от столетие. Има само една история, едно минало, за което и руси, и молдовани, и българи с трепет си спомнят...

Сто и тридесет години са изминали от тогава!

В руската общественост вече няма съмнение за предстоящата десета война с Турция за "пълно, категорично решаване на източния въпрос, за безусловно унищожаване" на османското владичество на Балканския полуостров, както пише руският генерал Н. Н. Обручев в записката си "Съображения в случай на война с Турция през пролетта на 1877 г." Цялата културна общественост начело с писателите Л. Н. Толстой, Ф. М. Достоевски, И. С. Тургенев,

Я. П. Полянский, учените Д. И. Менделеев, И. М. Сеченов, И. М. Мечников, художниците и критиците П. С. Соколов, В. Д. Поленов, Н. Крански, Стасов и други протяга ръка на славянските братя, влияе на руското правителство час по-скоро да се притече на помощ за освобождението на България. Официалният и прогресивен печат е изпълнен с материали, които настройват общественото мнение, повишават градус на народните чувства. В цяла Русия се организира акция за помощ: даряват се златни накити, спестявания и какво ли не! До началото на войната се събират 14 милиона и 500

хиляди рубли, 63 155 пуда сухар, 71 539 пуда ръж, 20 000 глави едър рогат и 6000 глави дребен добитък, 6000 метра домашен плат, 10 500 полушуби и друго.

Събитията на Балканите и натискът на руската общественост заставят царското правителство от "политиката на умиротворяване" да пристъпи към решителни действия. Нито Цариградската конференция, нито Лондонският протокол са в състояние по дипломатически път да разширят гордиевия възел на Балканите. Нещо повече – отказът на Турция да подпише Лондонския протокол развързва ръцете на Русия и само за няколко месеца тя мобилизира в редовете на армията си над един милион войници и бързо се подготвя за решителна схватка. Само Дунавската армия с център Кишинев наброява 202 хиляди души и разполага с 682 оръдия, което е значително по-малко в сравнение с възможностите на турската армия, но Русия разчита на храбростта, високия дух на войските, на талантливите генерали като Драгомиров, Радецки, Гурко, Скобелев, Столетов и други, които по своите възгледи и военна подготовка далеч надминават наемните турски военачалници.

Настъпва върховният час. Императорът със своята свита прави последен преглед на войските от Дунавската армия, разположени в Жмеринка, Тираспо

Санкт Петербург – на Невския проспект раздават манифеста за войната

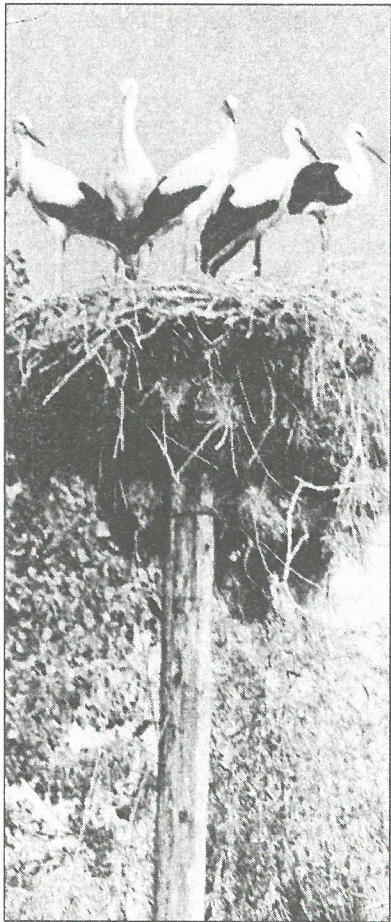
и др. На 12 (24 по нов стил) април пред строените войски на Скаковое поле кишиневският митрополит Павел с развълнуван глас прочита Манифеста за обявяване на войната. Прочетена е и заповедта на главнокомандващия войските, в която се казва, че "стотици години тегне османското иго над християните, наши братя", и затова руските войски ще им помогнат да се освободят. "Не със завоевателни цели идем ние, а за защита на поругания брата наши" – прокламира целта на войната историческият манифест, което отговаря и на дипломатическите стремежи на Русия още през 60-те години, когато руският министър на външните работи А. М. Горчаков пише на посланика в Париж, че "Ние нямаме никакви завоевателни стремежи против Османската империя, ние не искаме никакви нейни части..."

"Ура! За братя! За свящото дело... За свободата на славяните! – се раздават многохилядни гласове от стройните редици на готовите за дългия поход войски.

"Да живее матушка Русия!" – пригласят от единия край на строя организираните три дружини от български доброволци като "Пeши конвой на главнокомандващия", за които императорът не забравя да изрази възхищението си от юнашкото им облекло и неудържимия изблик на радост.

Още на другия ден, след незапомнено изпращане на гарата от цялата кишиневска общественост, руските войски потеглят през Унгени към Румъния, за да дочакат великия ден на преминаването на Дунава и с нечувана храброст в продължение на 314 дни и нощи да извоюват свободата на българския народ.

Двадесет и четвърти април никога няма да помръкне в историята на Русия и България – защото ако на Скаковское поле има обелиск за началото на славната епопея, по цялата българска земя са издигнати над 460 паметника, които завинаги ще напомнят на поколенията за безпримерния подвиг на руските братя през по-миналия век.

Вестители на пролетта

Първи старобългарски превод на Библията

Кирило-Методиевският научен център при БАН, както съобщи „Дума“, работи по създаването на първото в медиевистиката издание „Старобългарски превод на Стария завет“. То се основава на Методиев превод на Библията, редактиран в град Преслав в края на IX и началото на X век.

По такъв проект се работи за пръв път в науката, досега преводът не е издаван никъде по света, твърди директорката на центъра Светлина Николова. Книгата се подготвя по най-стария славянски препис – български ръкопис на Стария завет от втората половина на XIV век, който се пази в Националната библиотека в Санкт Петербург. В нея ще бъдат използвани и четири славяно-румънски ръкописа на превода от XIV-XVI в.

Най-ранният от тях е писан през 1474 г. в румънския манастир Нямец. Това е първият опит в славянския свят да се съберат в една книга всички библейски текстове от Стария завет.

Учени от центъра подготвят и първото в историята на науката издание на откритите досега писмени извори за светите братя Кирил и Методий. Това са над 100 средновековни ръкописа, в които има сведения за живота и делото на Кирил и Методий и на техните ученици. Най-старият писмен източник за тях е поменикът на манастира Райхенау в Южна Германия от IX-XV век. В него са записани на латински и гръцки език през IX век имената на Кирил, Методий и на някои техни последователи. Повече от учените смятат, че списъкът от имена, изписан на гръцки

език, е направил Методий. Най-късният извор – от XV-XVIII в., са сведенията от архивите на Ватикана за съдбата на мощите на св. Кирил след изнасянето им от черквата „Св. Климент“. Открити са през 1963 г. от тогашния префект на Ватиканската апостолическа библиотека монсеньор Леонард Б. Бойл.

До края на годината завършва първият етап от събираческата дейност по изданието, което ще бъде в три тома. По случай 24 май центърът издаде „Кирило-Методиевски студии – книга IX“. Тя съдържа монография за творчеството и живота на старобългарския писател от X в. Петър Черноризец, когото някои учени идентифицират с българския цар Петър, син на цар Симеон.

Ина Добринова

Ч Е С Т И Т О !

“България и българите от Молдова и Украйна (60-те – началото на 90-те години на XX век)”

На такава тема в началото на годината Мария Белга (Забунова) успешно защити дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. Трудът ѝ е посветен не само на непроучен в историографията въпрос и има подчертана научна стойност, но е и с голяма обществена значимост. Бесарабските българи в последно време справедливо привличат вниманието на изследователите както в България, така и в Молдова и Украйна. Отношението на България към българите в бившия Съветски съюз и тяхното положение в национално отношение практически досега не са били предмет на изследване. Основната причина за това е негласно утвърденото се мнение, че няма предмет за изследване, че България нищо не е сторила за тези българи през онова време, а при бесарабските българи нищо не се е правила за тяхното национално развитие.

Радвам се, че младата колежка, родом от нашата Твардица, успя да

отхвърли това погрешно мнение, като извади от дълбоко идеологизирания подход на България и Съветския съюз към тези българи, това, което допринасяше за тяхното съхраняване като българи. Именно тези действия станаха основа, на която сега се създава и развива съвременната концепция за отношението на България към нейните сънародници в Молдова и Украйна, възроди се националното движение на бесарабските българи.

Мисля, че това е основният принос на защитения дисертационен труд. Запознавайки се с тази работа, ние с нов поглед ще виждаме доста важни моменти от историята и културата на бесарабските българи не само в изследвания, но и за следващия период. Не винаги обективното представяне на съветския период допринасяше и за някои заблуди в оценките както изцяло за процеса, така и за действията на отделни личности.

В първата глава „Българите в Украинската и Молдавската ССР след Втората световна война“ се разкрива националната политика на Съветския съюз и се анализират промените в идентичността на българската диаспора през разглеждания период. Проследява се как тези промени се отразяват върху демографските процеси, протичащи сред българите в контекста на общата демографска ситуация в двете съветски републики. Накратко е представено и социално-икономическото развитие на българското население. Справедливо е подробното осветляване на културно-просветните аспекти в развитието на диаспората като конкретно се разкриват и предявяват от нейни представители национални искания.

Във втората глава „Външната политика на България и съветските българи“ за първи път е представена дейността на българските дипломатически институции спрямо българите. Прави се опит да се извадят

онези плахи действия, с които започва българската ангажираност към нейните сънародници. Справедливо се отбелязва, че тази дейност много е зависела и от отговорността и решителността на самите дипломати.

В третата глава „Специализирани институции за работа с българите в чужбина“ е представено подробно институционалното развитие и дейността на Славянския комитет и на наследил го Комитет за българите в чужбина. Докато конкретната му дейност е била отразявана вече в научната литература, тяхното организационно устройство и развитие се изследва за пръв път. Освен това в дисертацията за пръв път е

РУСИЯ И БАЛКАНСКИТЕ НАРОДИ

Спомени на Николай Кирмидчиев за своето време

Още в едно от първите си пътувания в България в края на 60-те години на миналия век известният молдовски българист Константин Поглубко се запознава в София с родения в Бесарабия Николай Иванович Кирмидчиев, който се настанил в България през 1920 г. и се проявява като учен, специалист по лозарство. След смъртта му през 1969 г. Поглубко, а после и аз, поддържахме редовни връзки със сина му Николай, който посети Болград, където се родил и работил баща му, а също и село Чийшия (Городне), откъдето е родът им. За съжаление и Николай, който така обикна нашия край, скоро почина. Преди това той ме запозна с обемистия ръкопис от спомени на баща си, написан на пишеща машина в три екземпляра. Един е останал за семейството, а другите два били изпратени в Кишинев и Болград.

В Кишинев не открих ръкописа, обаче другият екземпляр попада

в ръцете на тогавашния партиен секретар на района Петър Пинти, сега заместник-председател на Българската асоциация в Украйна. Неотдавна той ми предаде този труд за съхраняване и изучаване.

Ръкописът представлява 607 машинописни страници със заглавие „Русия и балканските народи“. Независимо от темата на работата, в нея доста място е посветено и на историята на нашия край – Бесарабия, на ролята на местните българи в революционните процеси през първите две десетилетия на миналия век, както и на биографията на автора. Тези разработки заслужават да бъдат представени на вниманието на изследователите и на широк кръг читатели, което планирам да стане в една голяма публикация. Тук поместявам само малки извадки, отразяващи някои от фактите от дейността на Николай Кирмидчиев в нашия край:

...Благодарение на вуйчо си – архитект художник, аз станах студент в Петербургския университет, вместо в Новоросийския в Одеса.

Завършвайки през 1905 г. класическа гимназия в Болград, през есента на същата година се записах студент в Петербургския университет във физико-математическия факултет – раздела по естествените науки...

...Между многото науки, които съм изучавал в университета и извън него, най-много ми допадаше науката за човека, за неговата физическа структура, за неговото обществено развитие през хилядолетията и сегашното му състояние. Най –подходяща наука по тези въпроси беше антропологията с нейните поделения: предисторическа антропология, анатомическа антропология и етнография. Към тази наука имат непосредствена връзка археологията, историята и социологията на човешкото общество, а

също като фактори – географията и други.

...Моята първата научна командировка. Професор Ф. Волков като емигрант живял известно време на Балканския полуостров и проучвал етнографията на славяните на юг от Карпатските планини. Той възложи на мен да продължа започнатото от него проучване на южните славяни

...През лятото на 1910 г., още като студент, аз бях командирован в Южна Бесарабия (Буджак), където се бяха настанили около 200 000 българи. Тези българи, благодарение на своя упорит труд и пестеливост, си създали завидно материално положение (отстъпва малко на съседните немски колонии), а също и свой икономически и културен център Болград. Съвършено свободни, непритеснявани от никаква власт, тези българи си запазили всички свои специфични национални черти: език, обичаи, песни,

облекло и др. и представлявали интересен обект за етнографско проучване. Освен тях, покрай реките Прут, Дунав и езерата живеели молдовани, които много учени признават като потомци на старото славянско племе “Анти”, отчасти романизирано от почти двевековното владичество на римляните в тази област. Там имаше също и много украинци, потомци на запорожките казаки и други славяни, руси-сектанти, избягали от преследването на руската царска власт. Имаше и около 70 хиляди немски колонисти и други народи, етнографическото проучване на които не влизаше в поставената ми задача.

Започнах да проучвам етнографията на южно-бесарабските българи и молдовани и това ми беше още по-лесно, защото и аз съм роден в този край и почти във всяко село имах свои бивши съученици от Болградската гимназия – станали също студенти и през ваканцията

пристигнали в родните села и градове...

...През същото лято в Южна Бесарабия пристигна доц. Николай Севастиянович Державин (впоследствие академик), който дълго време се занимаваше с проучването етнографията на българите от Таврическа губерния, бежанци от Южна Бесарабия, попаднала под властта на Молдавското княжество след Кримската война 1856 г.

Н. С. Державин вече имаше свои етнографически проучвания и част от тях беше помествал в академическото издание на Българската академия на науките и в научните списания в Русия. С него ние се запознахме в Болград и бяхме полезни един на друг: той със своя научен опит, а пък аз, като жител на този край, можех по-лесно да се запозная с интимните стадии на фолклора на нашите братя български поселници. С Н. С. Державин работихме няколко месеца и оби-

отразено отношението на двата комитета към българите в Съветския съюз. И тук авторът прави задълбочан анализ, от който се вижда парадоксалното положение на посочените организации, които по тогавашните официални изисквания не можеха да се занимават с тези българи.

Четвъртата глава на дисертацията „Диаспората в дейността на други институции в България“ подробно и върху нова изворова база анализира дейността на другите две организации и техните отношенията с българската диаспора в Съветския съюз. Първата от тях Комитетът за приятелство и културни връзки с чужбина (КПКВЧ), а другата – Общонародният комитет за българо-съветска дружба (ОНКБСД). Не можем да не подкрепим извода на авторката, че именно връзките по линия на българо-съветските дружества станаха първите „прозорци“ на българите в Съветския съюз към прародината им България. И днес пред очите ми са щастливите лица на моите съседи от село Чийшия/Огородное, които имаха късмета в състава на съветски делегации да посетят България.

Изключително интересни са неформалните връзки между интелгенцията в България и представителите сред диаспората. Авторката открива за историята доста имена, които от вътрешни патриотични мотиви се включиха в движението за поддържане на сънародниците в чужбина.

Връзките на известния историк и публицист проф. Михаил Дихан с български държавни и обществени институции и с отделни личности, както и общуванията на общественика Петър Германов със сънародниците в Съветския съюз, а също така и дейността на Дружеството за връзки с бесарабските и таврийските българи „Родолюбец“ са представени и анализирани в последната пета глава – „Неформални контакти и връзки чрез неправителствени организации“.

д.и.н. **Николай Червенков**

„БЪЛГАРИТЕ В БЕСАРАБИЯ“

Под такова название беше открита изложба в град Русе (България) в къщата-музей „Захари Стоянов“. По този случай имаше пресконференция, организирана от Регионалния исторически музей в града.

Директорът на музея д-р Николай Ненов откри пресконференцията. Галина Манолова и д-р Елена Водинчар разказаха за структурата на изложбата. В същия ден от русенския музей бе организирана и кръгла маса в една от залите на Община Русе. Гост на кръглата маса беше и заместник-кметът на града, който през 1997 г. е гостувал в Бесарабия. Огромно внимание на това събитие бе оказано и от страна на бесарабските българи – студенти и докторанти в Русе.

Структура на изложбата: Витрината за издателската дейност в Бесарабия – множество вестници начело с вестник „Роден край“, посочи един от елементите от културата на българската общност в Бесарабия. Частната колекция от пешкири от различни български селища в Молдова и Украйна (Вайсал, Чийшия, Чушмелия, Кайраклия, Комрат показаха майсторството на годеницата и въобще на бесарабската българка. Двата костюма от с. Вайсал и с. Чийшия отразиха нагледно българското облекло в Бесарабия. Витрината, посветена на накитите, посочи уникалността на сребърните пафти от с. Кайраклия (Мол-

дова). Интересно е, че те са по-различни от пафтите в България.

Витрината за начина на подаване на сватбен хляб за кума илюстрира запазването на сватбената традиция на бесарабските българи. Особен интерес предизвика бюфетът, на който бяха изложени множество стари снимки от различни селища (Кортен, Кайраклия, Чийшия, Вайсал, Хасан-Батър). Покривката за пейки-миндери е дарение от жителката на с. Вайсал – Евдокия Бербат. Особен интерес предизвикват фотосите от селата Чийшия, Кубей, Нови-Троян, които нагледно представят такива традиционни календарни обреди като курбан за дъжд, махленски курбан, Гергьовден, Суфинден, Нова година, почерпката и даровете на именден „алдамач“. За пръв път беше представена кукерска маска, изработена по разкази на информатори от с. Вайсал. Представянето на тази маска се оказа истинска находка, тъй-като досега в етнографските научни среди витаеше информацията, че кукерските маскарадни игри не са присъщи на българите в Бесарабия. Отделна витрина има и за погребалната обредност. Фотосите от с. Кирсово и с. Кайраклия нагледно посочват запазването на този дял от културата на бесарабските българи. Автори на изложбата са д-р Елена Водинчар и Галина Манолова, уредници в Етнографския институт с музей при БАН.

БХ

КУЛТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Тараклийският държавен университет – нов център на българщината в Молдова

д.и.н. **Николай Червенков**,
ректор на Тараклийския държавен университет

В Молдова бе сформирана цяла мрежа от държавни и обществени институции, които се занимават с проблеми на българското население в републиката, поддържат връзки между Молдова и България. Преди всичко това са съответните структури в Министерството на просветата и младежта от училищата до апарата му, както и на Министерството на културата и Бюрото на националните малцинства към Министерския съвет. Сред тях са Българският лицей „Васил Левски“ в Кишинев, Педагогическият колеж „Св. св. Кирил и Методий“ в Тараклия, Българската библиотека „Христо Ботев“ в Кишинев, Българското

читалище „Олимпи Панов“ в Тараклия, отделът по българистика към Молдовската академия на науките. От многото обществени организации бих отбелязал Българската община, дружеството „Възраждане“, Научното дружество на българистите, Българския културен център в Кишинев.

От есента на 2004 г. официално бе открит още един културен и образователен институт: Тараклийският държавен университет, от двамата президенти на Молдова и България – Владимир Воронин и Георги Първанов.

От самото начало разбираме, че новото учебно заведение в южната част на републиката трябва да ста-

са включени много курсове, свързани с проблемите на историята, културата и езика на българите. Редовно се срещаме с дейци на културата и науката, изучаваме тяхното творчество и дейност, отбелязваме български празници, важни дати от националната история и култура. Ето само няколко последни прояви: интересна бе програма, подготвена за 3 март, а при отбелязване годишнината от обесването на Васил Левски

Ректорът на университета д.и.н. **Николай Червенков** и неговият първ помощник д-р **Николай Куртев**

коликме почти всички български села в Южна Бесарабия....

...Като млад руски учен през 1912 г. бях командирован в Румъния и там се запознах с почтени и непочтени румънски войници, обаче няха работа с тях и не ги познавах. И ето в Тулча през Първата световна война за пръв път получих лошо впечатление за културата на румънските военни. Румънското коменданство в града поръчало на някакъв си свой сержант да ни намери квартира. Този румънски сержант ни заведе към една голяма двуетажна къща на площада. На излязлата стара побеляла жена войникът грубо заповяда да ни приеме на квартира, а когато тя отговори, че няма свободни стаи, румънският сержант почна вулгарно да ругае старата жена-българка и всички българи. В Русия ние българите бяхме като галени деца и няхахме поводи да изостряме

своето национално чувство. Освен това там не беше прието изобщо да се псува най-вулгарно; а особено пред стара жена. Като остър нож ме жегнаха тези псувни на румънеца и се почувствах обиден в своето национално чувство. Възмутен от дивото държание на румънеца, аз го изпъдих. След това заговорих със старата жена по български и я помолих, ако има възможност, да ни отстъпи за няколко дена една стая. Отначало тя бе учудена, че от руски офицер чува българска реч и след това каза, че има свободен салон с един креват, а ние бяхме пет души. Успокоих я, че ние си имаме походни кревати и нашите ординарци подредих в стаята. Вечерта излязохме в града да вечеряме. След като се завърнахме в квартирата и почнахме да пием чай, чухме чукане на вратата. Оказа се малко момиче – прислужничка, която по български ми съобщи, че госпожата иска

да поговори с мен. Щом влязох в стаята на старичката, тя падна на колена и почна да плаче и да ми целува ръцете. Повдигнах я, целунах ръката ѝ и я успокоих. Тя ми разказа под какъв страшен тормоз и грубост от страна на румънците живеят българите в Добруджа. Не знаела къде са нейните трима синове и нейният стар мъж. Дано след тази война ние да останем или в Русия, или в България. Много е тежко да се живее под румънско. Успокоих я колкото можах, обаче в душата ми остана една тежка обида и горчивина за съдбата на нашите българи в Добруджа. Тогава за пръв път почувствах как неволно се изостри моето национално чувство...

...Насърчени от „Декларацията за правата на народите в Русия за самоопределение“ (1917) компактната българска маса в Южна Бесарабия (в двата града – Болград и Комрат и около 70 села) започна да работи за

национално самоопределение и образуване на „Българска автономна област“ в състава на Съветска Русия. В Болград беше свикан първият български конгрес от Измаилски окръг, който под председателството на адвоката Степан Титоров и подпредседателя Николай Кирмидчи реши да се свика Общобългарски конгрес от Южна Бесарабия на 20. I. 1918 г. в Болград. Бе избрана специална комисия по подготовка на този втори конгрес. В Болград бе формирана българска военна част от около 1000 войници и 50 офицери от бившата руска армия под ръководството на артилерийския капитан Николай Кирмидчи и политическия комисар бомбардир Македонски. В същото време в Болград беше щабът на VI руска армия и „Советът на войниците“ от цялата армия. Кметът на града, социалистът Иван Христов, адвокат, и други българи с радост подкрепяха

идеята за българска автономна област в Южна Бесарабия....

...В Одеса премина конгресът на войнишките депутати от румънския фронт и Черноморската флота (Румчерод). Важна роля в работа на Румчерода играха Асен Христов – секретар, и бесарабските българи Д. Куртев, М. Тодоров, И. Добрев, Г. Недялков, Г. Дюлгеро и др. ...

...Налагаше се и южно-бесарабците да си създадат демократична администрация и да вземат в своите ръце съдбата на Родината. Главната цел, съгласно възванието на Ленин, бе да се борим с анархията. Първият български конгрес на делегатите от Измаилски окръг реши да се свика вторият конгрес на 20. I. 1918 г. пак в Болград. По-горе бе съобщено, че след общата демобилизация на руската армия ние в Болград създадохме свое военно поделение. Освен това започнахме

да се готвим за втория конгрес. Организационният комитет назначи свои информатори и агитатори: Н. И. Кирмидчи за Акерманския окръг, Л. Мълдов – за Измаилския окръг, попа Лимов – за Бендерския окръг, които трябваше да заминат на място и да проагитират за избор на делегати за II конгрес на 20. I. 1918 г.

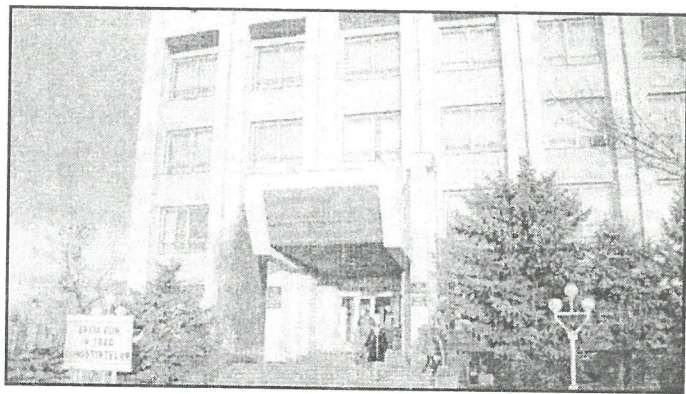
На 10. I. 1918 г. аз заминах за Акерман. Пристигналият влак на гара Троянов вал беше препълнен с войници и нямаше никакво място. А трябваше на всяка цена да замина за Акерман, където през това време заседаваше голям конгрес на разни политически и обществени организации от окръга. По примера на някои войници аз се покатерих на покрива на вагона и въпреки силния мраз, благополучно пристигнах в гр. Акерман, като се явих своевременно на конгреса. Тъй като най-много българи бяха в Акерманския окръг, там срещнах най-много делегати

станаха разисквания по дискуссионните моменти от живота и дейността на революционера. Добре се представихме на републиканския конкурс и с постановката на българска сватба. Доста наши студенти са участници в ансамбъла „Родолюбец“, театъра „Смешен петък“. При нас стана среща с творчеството на талантивия художник от Кишинев Димитър Пейчев. Беше представена новата монография на нашия колега доцент Васил Кондов „Кортенските колонии в Бесарабия“. Ние всеки ден имаме възможност да се любуваме на възхитителната фотоизложба „Лицето на бесарабските българи“, уредена в един от коридорите на нашата учебна сграда, автор и дарител на която е известният български оператор Валентин Гоневски.

Редовно получаваме литература от български държавни, обществени институции, както и от отделни личности, на които сме много благодарни.

Голяма подкрепа ни оказват преподавателите от България, изпратени да работят в колежа и в нашия университет. Още повече, че съгласно споразумението между правителствата на Молдова и България за подпомагане на университета започна така нареченото съвместно обучение, което означава, че нашите студенти слушат лекции в два български вуза – Великотърновския и Русенския университет, в това число и във филиала му в Силистра. Освен лекционните занятия нашите студенти имат възможност да се запознаят с университетския живот на тези вузове, със забележителностите на България, да посетят различни изложби, да се срещат с отделни хора.

Историчите направиха две археологически практики в Силистра и Търговище, заедно със студентите от Висшата антропологическа школа в Кишинев. Участвахме в научен проект, разработен от филиала на Русенския университет „Ангел Кънчев“ в Силистра.

Тараклийският държавен университет от лицевата страна

В университета започна и изследователска дейност в областта на българистиката. Излезе първото университетско издание – сборникът „По пътя на националната духовност на българите в Молдова“. В издателството на Великотърновския университет видя свят монографията на известния наш музиколог проф. Петър Стоянов „Българска народна музика“. В България беше отпечатана докторската дисертация на Николай Куртев „Селищата с българско население в Северозападния Буджак“ (Велико Търново, 2006).

Към университета е създаден обществен методически център по български език. Заедно с Научното дружество на българистите организирахме научно-практическа конференция за мястото на Тараклийския университет в развитието на българистиката. В рамките на празника „Ден на университета“ съвместно с колегите от Кишиневския държавен педагогически университет „Ион Крянга“ устройохме кръгла маса на тема: „Молдовано-български връзки: проблеми на изследованието“.

българи, а също украинци и немци. В едно от заседанията съобщих за предстоящия конгрес в Болград, на който главният въпрос, който щеше да се обсъжда, ще бъде борбата с анархията и самоотбраната и предложих на всички южнобесарабци да изпратят своите делегати в Болград.

На 13. I. 1918 г., през време на едно от заседанията на конгреса, се получи известие, че румънската армия окупира Болград. Въпреки това, аз отново поканих делегатите да дойдат в Болград.

След румънската окупация аз трябваше да пътувам от Акерман за Болград с пощенска каруца. По пътя, независимо от времето на денонощието спирах във всяко село, свиквах жителите на събрание и им разяснявах значението и целта на втория конгрес. Веднага след свършване на заседанието идваше

пощенската каруца и аз продължавах пътя, дремейки в каруцата при пътуването от село на село. След два дни пристигнах в родното село на моя баща – Градина или Чийшия, и през нощта уредих голямо събрание в двора на черквата. Пренощувайки в дявовата къща, на другия ден на разсъмване с каруцата от моето село до село Кубей видяхме голямо движение, а на площада до черквата и общинското управление-много народ, въоръжен и разтревожен. Кубейците се готвеха да дадат отпор на румънската армия, намираща се близо на 10 км от селото им. И там аз произнесох реч за предстоящия конгрес в Болград на 20. I. 1918 г. И предложих да изпратят свои делегати. По пътя между Кубей и Българийка ни настигна един конник-кубеец, бивш руски кавалерист, тръгнал на разузнаване. Той ни разказа, че един

кръчмар – кулак от с. Българийка, идвал в село Кубей и убеждавал селяните да не оказват съпротива на румънците. Кубейците убиха този агитатор и неговия труп откараха на междуселската межда, за да избегнат отговорност. Действително, след един-два километра, точно на междата, забелязахме трупа на един едър, дебел човек. Кубейският конник се върнал в селото си.

Ние пристигнахме в с. Българийка, отдалечено от Болград на 7-8 км, и там срещнахме първия конен румънски патрул, който ни пусна безпрепятствено.

На шосето между с. Табаки и Болград срещнахме много пехотни румънски патрули, които внимателно претърсваха всяка каруца. При влизането, в Болград видяхме по улиците голямо движение на румънските патрули и войски и малко граждани.

ЗАВРЪЩАНЕ КЪМ КОРЕНИТЕ

Българският теоретичен лицей „Васил Левски“ на 10 години

Васил Стоянов, директор на лицей

...В началото бе словото. Вестникарското и книжното. През втората половина на 80-те години на миналия век в Кишинев започна да излиза вестник „Родно слово“. Още в първите си броеве той заявява за своите благородни намерения всестранно да отразява живота на тогава все още съветските българи в Молдavia и в районите на съседната Одеска област. Обществено-политическото издание, каквото представлява първият вестник на български език на територията на СССР, обнародва проекти за програма и устав на бъдещото общество „Възраждане“. Почти веднага след отпечатването им в редакцията се получават свършено грамотни и съдържателни отзиви със заявления за членство в обществото. Всички са удивени, но и зарадвани: грамотен, знаещ своя книжовен език, българин беше рядкост в Молдова в тези времена. Оказа се обаче, че авторът на заявлениято е българин от България, работещ по договор в нашата република. Този факт предизвиква искрен смях в редакцията.

Обстановката се изяснява окончателно, когато се получава още едно писмо, този път на руски език. Старият българин, роденият в Молдова дядо Никола Петков, настоява да се публикува текстът на заявлениято за

членство в обществото на български език, защото „не можеш да намериш днес у нас грамотен българин, знаещ писмено своя роден език“.

Мисля, че този епизод от първите години на издаването на вестник „Родно слово“ достатъчно ярко свидетелства за проблемите, които стояха пред народното образование в Молдова след „перестройката“. В многонационалния спектър на народите в страната българите решаваха своите специфични проблеми с вдъхновение, което е свойство на освободения национален потенциал. И начело на тази дейност естествено застанаха будителите – хора с високо национално самосъзнание, представители на българската интелигенция, поели високата мисия да будят у българите изконните национални чувства, без които е невъзможно връщането към корените.

В рамките на тази статия е невъзможно да се назоват имената на всички активисти на българското национално възраждане, център на което в края на 80-те години на миналия век стана Кишинев. Ще назова само някои от тях, живеещи в Молдова, чиято вдъхновяваща дейност положи основите на следващия етап на възраждането – организиране на

Изпращане на абитуриенти

образованието на български език. Това са поетите Петър Бурлак-Вълканов, Нико Стоянов, Михаил Бъчваров, Георги Барбаров, филологът Николай Тодоров, художниците Иван Фуртунов и Димитър Пейчев, изкуствоведите Стефан Стоянов и Петър Стоянов, историците Иван Забунов, Николай Червенков, Иван Грек, Савелий Новаков, ученият-биолог Петър Недов, докторът Афанасий Шишков, журналистът Петър Делибалтов, телевизионните журналисти Мария Велисар и Иван Кавалов и др. Като постоянни

Изплашени от румънската окупация, Временният комитет по организацията на втория конгрес не направи нищо, а агитаторите Д. Мълдов и поп Димов не отидоха в определените за тях окръзи.

Получи се куриозен факт – делегатите от Акерманския окръг ще пристигнат за конгреса, а Бендерският и Измаилският окръзи не знаят нищо и не ще изпратят делегати. Особено скандално бе това, че Измаилският окръг организира конгреса, а не ще има от тях никакви делегати. За щастие в Болград се намериха двама интелигентни младежи – агрономи, които се съгласиха, без почивка, да обиколят Измаилски окръг и да поканят делегати.

С няколко болградчани уредихме квартирния въпрос и този за прехраната на делегатите. На 18. I. 1918 г. заедно с Д. Мълдов се явихме при началника на гарнизона – украин-

ски генерал, да искаме разрешение за конгреса. Генералът се разписа под нашето заявление и пожела на всички ни успех. На 19. I. започнаха да идват делегати от Акерманския и Измаилския окръзи, дори някои и от Бендерския. Към вечерта пристигнаха повече от 100 делегати и ние заедно с тях се събрахме в салона на градската община да изработим дневния ред и набележим членове за президиума на втория конгрес.

На 20. I. 1918 г. в 9 часа сутринта в салона на кинотеатъра, в присъствието на повече от 200 делегати бе открит Вторият български конгрес. Делегатите единодушно избраха за председател на конгреса Николай Иванович Кирмидчи. Едва успях да изкажа своята встъпителна реч за целите на конгреса и прочета дневния ред, в салона влезе полицейският пристав на Болград, българинът Мълдов (брат на Д. Мълдов) и от

името на румънските власти забрани заседанието, въпреки че ние имахме разрешение от украинския генерал. Стана ясно, че украинският генерал бе само параван за по-безболезнена окупация на Бесарабия. Нямахме какво да се прави!

Закрих заседанието на конгреса с обръщение към делегатите да бъдат по-сплотени и солидарни с всички свободолобиви бесарабци, защото именно сега настъпват времена на тежки изпитания и нещастия за всички бесарабци.

Въпреки че вторият български конгрес в Болград нямаше възможност да оповести своята идеологична база и да вземе практически решения, при все това той изигра голяма роля. Националната връзка между българските села бе установена.

сътрудници на вестник "Родно слово" и на десетките тематични страници в районните републикански вестници те помогнаха да се осъществи идеята, в училищата на селата с българско население, да се появи нов предмет – български език. Успоредно с това в педагогическите институти в Кишинев и Измаил бяха открити студентски групи, в които започна да се изучава български език.

Образователните проблеми на българската диаспора все повече се съсредоточаваха в дейността на Министерството на образованието на Молдова, където активна родолюбива позиция проявяваше Татяна Стоянова, а въпросите, свързани с осигуряването на учебници, се решаваха с помощта на нашата прародина България.

Трудностите при създаването на българско училище бяха немалко... Появи се обаче увереността, че само десет години по-късно твърденията на дядо Никола Петков за невъзможността да се срещне българин, знаещ писмено своя роден език, напълно ще загубят своя смисъл.

Днес ние имаме право да говорим за коренни изменения в системата на обучение по български език. Укрепнаха основите на висшето образование, в Тараклия вече действа Българо-молдовски университет, в средните училища българският език стана не само учебен предмет, но и език на обучението.

Свидетелствата за националното възраждане на българите стават все по-осезаеми. Пример за това е едно от звената в системата за средно образование в Молдова – Българският теоретичен лицей "Васил Левски", който отбеляза миналата година своя 10-годишен юбилей.

С постановление на правителството на Молдова от 28 август 1996 г. беше създадено Общественообразователно училище № 92 с разширено изучаване на български език и литература. По решение на кметството на Кишинев само след една година то получи правото да носи името на Васил Левски – Апостола на българската свобода. Своя статут на лицей училището получи през 2003 г. в съответствие със заповед на Министерството на просветата на Република Молдова и решение на столичното кметство. Тези документи утвърдиха и наименованието Български теоретичен лицей "Васил Левски", както и езиците на обучение – руски и български.

Изпреварвайки нещата, искам да кажа, че през миналата година столичните власти отделиха за реконструкция на лицейската сграда почти половин милион лей. А в първите години училището разчиташе най-вече на традиционната щедрост на нашите сънародници и най-напред на родителите на децата.

Благодарение на усилията на цялата българска общественост и самоотвержено участие на родителите начело с големите

Посрещане на първокурсници в лицей

родолюбци Николай Терзи и Петър Писароглов – председатели на родителското настоятелство, както и на педагогическия колектив, на мястото на бившата детска градина бе създадено съвременно учебно заведение, каквото представлява днес нашият лицей.

В лицей сега се обучават 280 ученици в 18 класа. В подготовителния клас шестгодишните деца се подготвят за училището чрез задълбочено изучаване на родния и държавния език.

Начално образование децата получават на роден език. Увеличен е броят на часовете за усвояване на румънски език и математика. На тази възраст децата се запознават с основите на информатиката. При началното училище работят четири групи за медитация на учениците.

В гимназиалната степен езикът на обучение е руският, а българският компонент е представен от три учебни предмета. Увеличено е количеството на часовете за изучаване на английски език, математика и география.

Лицейското образование се осъществява на руски език по два профила – реален и хуманитарен. Лицейистите усвояват на роден език литература, история, философия, а също така и предмети по избор. Ние се гордеем с това, че при нас се обучават немалко деца, които нямат български произход, но с удоволствие усвояват български език, история, традиции и култура на българския народ.

Педагогическият колектив се състои от 36 човека, от които 17 педагози имат дидактическа категория, а пет – научна степен. В нашия колектив работят четирима учители, получили висшето си образование в България, а също така и двама випускници на нашия лицей, избрали професията на педагога.

В състава на лицейската администрация, която ръководи педагогическия колектив,

влизат Татяна Димитриу, зам.-директор по учебната работа; Ирина Котеля, зам.-директор по възпитателната работа; Мария Каражелязко, отговаряща за началните класове. Със заслужен авторитет сред учителите, учениците и родителите се ползват педагозите, работещи в лицей повече от пет години. Това са учителите Лидия Димович – география, Светлана Маркович – математика, Елена Малютяк – химия, Евгений Марашлец – информатика, Рашид Мингалеев – физическо възпитание, Анатолий Каратанасов – история; Екатерина Мъгла, Снежана Никифорцева, Мария Драганова – начални учителки; Лариса Чебан – румънски език в начален курс, и Анна Пагур – ръководител на етнофолклорния състав "Въгленче".

С особена топлина и уважение учениците се отнасят към преподавателите от България. Забележителен принос в утвърждаването на лицей внесоха в своето време и продължават да внасят такива учители като Мария и Иван Стоянови, Кирилка Демирева, Надежда Вълчева, Тодор Бакалов, Лидия Кавъркова, Райна Тотева, Петър Машков, Лиляна Янчева, Юлиана Ганева, Диана Янева, Петър Симеонов.

Всяка година нашите лицейсти посещават България, където преминават през дву-седмична езикова практика в университетите в София, Габрово, Варна и Бургас.

През годините станаха победители в републиканските олимпиади по български език и литература сред учениците от 12 клас Ирина Шупак (1998 г.), Яна Шишкова (2001 г.), Марина Стоянова (2002 г.), Любов Куриная (2003 г.), Альона Козман (2005 г.).

За нашите възпитаници са организирани доста кръжоци по интереси: аеробика, туризъм, тенис на маса, таеквандо, бокс, техническо моделиране, шахмат и др. Специално искам да отбележа успехите на вокално-инструменталния ансамбъл

"Българските славейчета" под ръководство на Тодор Бакалов.

За десет години е създадена учебно-материална база, отговаряща на основните изисквания към общообразователните и лицейските учебни заведения. Подчертавам този факт, защото ние започнахме своята дейност в сграда, непредназначена за училище и необорудвана с най-необходимото. Днес лицейът разполага с 20 учебни кабинета, компютърен кабинет, музей, библиотека, медицински кабинет, спортна зала и столова.

Водещ проблем, за решаването на който са съсредоточени усилията на педагогическия колектив, е формирането на творческа личност в условията на поликултурно общество. Педагогическият колектив на лицей има голям потенциал и е обединен от стремежа за по-нататъшно усъвършенстване на учебно-възпитателния процес, независимо от сложността на днешния живот.

За вече единадесетгодишното си съществуване лицейът реализира девет випуска, 233 випускници получиха диплома за бакалавър или атестат за зрелост, а 90% от випускниците се обучават във висшите учебни заведения в Молдова, България, Русия, Румъния и Канада.

Раждането и утвърждаването на Българския теоретичен лицей "Васил Левски" стана възможно благодарение на вниманието и грижата от страна на държавата, на взаимодействието на педагогическите школи на Молдова и България, в еднаква степен загрижени за решаване проблемите на образованието на подрастващото поколение. Но даже и при такова високо покровителство главната движеща сила за утвърждаването на нашия лицей си остава непосредствената работа на педагогическия колектив, родолюбивата българска общественост, за която училището стана наистина любимото дете.

Българската община в Молдова с председател Валентин Кунев постоянно помага при решаването на проблемите на лицей. Активно участват във всички наши мероприятия културно-просветното общество "Възраждане" и научното дружество на българистите в Молдова. В България рядко се случва лицей да събира на общ празник голям брой обществени организации, а у нас това става постоянно.

Българският теоретичен лицей е създаден преди почти 11 години на 28 август, но отбелязва своя рожден ден на Първи ноември – Деня на народните будители. И всеки път на този ден аз си мисля за голямото значение на будното национално самосъзнание на българите от Молдова, които по силата на историческата съдба имат две родини.

Най-приятният момент на всяко пътуване е завръщането. Днес българите в Молдова, посещавайки своята историческа родина, изпитват тази радост два пъти – тръгвайки за България, и връщайки се в Молдова.

ПРЕДАНИЕТО И ЛЕГЕНДАТА В БЪЛГАРСКИЯ СЛОВЕСЕН ФОЛКЛОР

Д-р Иван Симеонов, Тараклийски държавен университет

Обикновено преданието се основава на конкретни исторически факти. В него се разказва за исторически личности, за съдбоносни събития, за възникване на селища. В някои предания действителната хронология е съхранена, в други преобладават легендарни моменти. В повествованието на преданието се срещат имена на географски и исторически реалии. Времето, отбелязано в него, е заключено като правило в историческата човешка памет. Пространството също е ограничено – всяко селище има свое тълкуване на основното събитие или герой. Най-често летоброеното в българските народни предания започва от османското нашествие на Балканите като повратен момент в нашата история и понякога то се използва като разграничителен белег между преданията и легендите.

Най-популярни исторически събития в българските предания са борбата на нашия народ против османските нашественици, помохамеданчването, произволите на кърджалиите, Априлското въстание (1876), предзнаменованията, предсказващи края на игото, Руско-турската освободителна война (1877-1878) и др. Като персонажи в българските предания се подвизават както исторически личности, унаследени от древността и заети от фолклора на други народи (Александър Велики, императорите Траян, Константин Велики, Юстиниан), така и българи – книжовници (учениците на св. св. Кирил и Методий св. Климент и св. Наум), светци (св. Иван Рилски), герои от юнашкия епос (Момчил юнак, Крали Марко), царе (Иван Шишман), борци хайдутни (Чавдар войвода, Индже войвода, Ангел войвода и др.), родопските кехаи от Чепеларе, свещеници от град Елена, български революционери от епохата на Възраждането, участници в Илинденско-Преображенското въстание. Например народни предания са "Заветът на хан Кубрат", "Шишмановият бряст в Търново" (те са авторизирани от Ангел Каралийчев), "Царска благословия" (за цар Иван Шишман) и др.

Ето някои по-разпространени народни предания от Пазарджишко: "За Страшил, когото куршум не хващал и сабя не сечала", "За родното място на Индже войвода", "Как се основало Брацигово", "За името на река Луда Яна" и др. Например второто от посочените по-горе предания разказва за това, че родното

место на Индже войвода е село Кавак дере (дн. Тополи дол). Той се казвал Стоян, Янчо, но турците от ярямазлък (злопаметство) го прекръстили на Индже. От някакъв ров край селото смелият войвода водил с дружината си бой с турците, убил един турски паша и след това забегнал по други места. Преданието за възникването на Брацигово пък припомня, че старото селище е било някога западно около Превренската река, по-близо до Пещера, и се е наричало Преврен. Възникнала обаче епидемия, при която загинали повечето от жителите му. Останали живи само двама братя, които основали новото селище източно от река Превренска, като го нарекли Братово, Братци. Преданието за името на река Луда Яна съдържа фантастичен елемент – на мястото, където смелата девойка водила неравен бой с османските завоеватели и която се самоубила, за да не попадне в ръцете им, протекла река от два нови извора – два, защото те протекли от нейните очи.

Български народни предания са вдъхновили някои от нашите писатели да създадат свои творби върху тях (напр. "Крилатият българин" от Атанас Душков) или да ги вплетат в композицията на по-големи епически произведения (напр. в романа "На село" от Георги Караславов, в повестта "Биволарчета" от Ст. Ц. Даскалов и др.).

Легендата е устен разказ, в който се идеализира историческо събитие или лице (рус. легенда от средновековният. legenda). Според Речника на чудните думи в българския език легендата е "Вид епическо народно сказание, в основата на което лежи реално историческо събитие, но преувеличено и идеализирано, а понякога с подчертан фантастичен елемент"¹. Названието легенда води началото си от каноничната практика на западноевропейските манастири. Всеки ден в трапезарията на манастира е трябвало да бъде прочетен поучителен разказ – най-често житие на патрона на деня (апостол, светец, мъченик или отшелник), а в празнични дни – за живота на Исус Христос, Дева Мария и др. Всяко такова четене започвало с думите: "Hodie legenda est vita..." ("Днес следва да се прочете житието..."). Именно от тази въвеждаща формула се е обособило названието легенда, т. е. нещо, което е достойно да бъде прочетено – в

началото като разказ с религиозно съдържание. По-късно разказите, четени в продължение на една година, били събирани в специални сборници.

В науката съществува голямо разнообразие и неустановеност на термина легенда. Най-типична за Европа е употребата му в смисъл на религиозен разказ. С това той се противопоставя на преданието, което има светски характер. Албена Георгиева разграничава легендата и архаичния мит по няколко признака: 1) хронологична съотнесеност – митът разказва за събития от “началото” във времето, от “доисторическата” епоха, докато легендата обхваща събитията от “историческото” време на човешката общност; 2) пространствена ориентация – обикновено разказаното в легендата е извършено в познатия на общността свят, в обстановката и условията, при които тя живее; в мита е обратно – той повествува за друга действителност (небесен, подземен и пр. свят) или за съществуващи някога свят, но като по-различен от сегашния, например от времето на сътворението; 3) персонаж – като правило в мита се разказва за богове, герои, царе или животни, а в легендата – за обикновени хора; 4) архаичният мит е сакрален и е свързан с определен култ, а легендата съдържа житийско знание, достъпно за всички².

В историческата памет на нашия народ са запазени много християнски легенди за светци, а също и апокрифни легенди за дуалистичната същност на света. От Средновековието до нас са достигнали легенди за Крале Марко, Момчил юнак, за царе и други български владетели. Най-често предмет на легендарните повествования са въпросите за произхода на света, на природни обекти и явления, за смисъла на съществуващия социален ред, за необходимостта да се спазват традиционните обреди и обичаи.

Легендарното време е неопределено. Дори когато е названо, то има абстрактен характер, например: “когато Господ направил Земята”, “преди потопа”, “веднъж”, “някога” и т. н. Пространството в легендите е целият свят, светът на хората изобщо. Дори когато в легендата се споменават конкретни местности, последиците от разказаното събитие се осъзнават като общочовешки, валидни за всички хора. При преданието е обратно – резултатът от случката е тясно обвързан със селището и с локалния човешки колектив. Легендите осмислят философски съществуващия космически и социален ред. Времето в тях се възприема като доисторическо, а персонажите проявяват свръхчовешки качества.

Легендите се групират в две класификационни системи на основата на признаците тема и персонажи. Тематичната класификация включва следните групи легенди: 1. Етиологични легенди – за произхода на света, човека, отделни народности, животни, растения и природни обекти. Такива са например разпространените на различни места по нашите земи легенди за произхода на групи живописни скали, наподобяващи множество хора, събрали се сякаш на сватба, наречени “каменна сватба”³, за езера, отделни дървета, ждрела и други природни образувания; 2. Етически легенди – тълкуване на нормите на поведение, с подчертана нравствено-философска тенденция; легенди, които мотивират изпълнението на традиционни предписания и спазването на определени празници, забрани и норми на поведение, например за възникването на “змейовото хоро”⁴, за празника “Св. Трифон Зарезан” и други⁵, за забраната да се изхвърля боклук срещу слънцето, когато то изгрива и да се плуе срещу него преди изгрев и други⁶. Етическите легенди описват взаимоотношенията на човека с бога или с други свръхестествени същества, като чрез тези взаимоотношения се тълкува смисълът на житийските норми и вярвания. Към тази група спадат легендите, свързани с християнската религия или основани върху библейски сюжети. 3. Есхатологични легенди – те съдържат пророчества за края на света, в които се излагат признаците, предвещаващи приближаването на “Второто пришествие”, например греховността на хората, погаването на старите норми, войните между държавите и др. Тези легенди описват и начина, по който светът ще бъде пречистен – с огън, вода и пр.

Според персонажите си легендите биват: 1. Религиозни – главни действащи лица в тях са Господ и светците, например легендата “Как станал Никола светия”, записана от Иван Джуренов в Пазарджишко⁶; 2. Демонологични – в тях действат демонични същества, например легендата за Вида Самодива⁷; 3. Анимистични – разказва се за животни, растения и природни обекти. От този вид е например легендата “Защо никой не е видял краката на змията”⁸; 4. Битови – разглеждат се битови взаимоотношения, като се описват превръщанията на герои. Такава е легендата “Сръбчо и Палава Мара”, която разказва за превръщането на девойка в паламарка, а нейният любовник – в сръп⁹.

Например старогръцката легенда за дървото кипарис по първата класификация е етиологична, а по втората – анимистична. На остров Кеос имало един красив елен. Всички жители обичали

елена, но най-много Кипарис, син на царя на Кеос и любим приятел на стрелометеца бог Аполон. Веднъж в гората Кипарис по грешка убил любимото си животно и започнал да страда мъчително. Напразно го утешавал Аполон. Кипарис бил неутешим в скръбта си и помолвил своя могъщ приятел да му позволи да тъгува вечно. Аполон изпълнил молбата на младежа, като го превърнал в дърво. Къдриците му станали тъмно-зелени листа, тялото му се превърнало в кора. Тъжно въздъхнал Аполон и промълвил: “Винаги ще скърбят за тебе, прекрасни младежо, и ти ще скърбиш за чуждото нещастие. Бъди прочее всякога със скърбящите!”

Оттогава гърците окачват клонче кипарис на вратите на къщата, където има умрял човек; със зеленина от кипарис украсяват погребалните кладии; при гробовете на починалите засаждат кипариси¹⁰.

Българската фолклорна легенда също най-често има религиозен характер, защото разкрива определени вярвания. Нейното повествование обикновено съдържа фантастичен елемент, но в неговата конкретна разновидност като чудо. Тя представя специфична светогледна позиция и в условията на класическия фолклор (по време на селската община през Средновековието) и играла ролята на мит. Фолклорната легенда обяснява същността на нещата, техния смисъл и аксиологична стойност за човека. Затова тя не е история, а по-скоро философия, идеология и вяра едновременно. Легендата е сюжетно повествование, в което има зараждане, развитие и разрешаване на конфликт (проблем). Понякога преданието може да се ограничи със съобщаването на един прост факт. Легендата не само регистрира факта, а го обяснява. Повествованието в легендарния разказ се движи около оста било–станало. В тази опозиция думата “било” отразява предишното състояние, което се явява предпоставка за чудото. “Станалото” е резултатът от това чудо, нарушеното равновесие. Легендата винаги отговаря на един от въпросите “Защо?”, “Откога?” или “Как?”

Една легенда от Пазарджишко разказва за произхода на нашата Галактика, Млечния път, наричан от народа “Кумова слама”:

“Някога една жена отишла, та откраднала един кош пльва от кума си и я понесла към дома си. Ала кошият бил пробит и пльвата започнала да се ръси по пътя. На сутринта, кумът като станал, гледа: от пльвата му било откраднато и поръсено из пътя. Той тръгнал по наръсеното и отишъл право у кумицата си. Тя, като го видяла, се скрила, защото я

било срам от постъпката си. Кумът я проклет:

– Проклет да си, кумице, докато свят светува!

Още не бил изрекъл докрай клетвата си и пльвата, поръсена по земята, се вдигнала към небето. И оттам заветила, та да показва на хората греха на кумицата, която откраднала от своя кум, защото нашият народ смята, че е най-греховно да се краде от кум”¹¹. Тази легенда по първата класификация е етиологична, а по втората – битова.

Големият наш писател Николай Хайтов в едно свое есе образно се опитва да обясни удивителната устойчивост и непреходна естетическа стойност на легендите така: “Мраморите се стопяват – легендите остават... Те са безсмъртни, защото отговарят на светлия човешки

Синтагмата* “град (днес) – село (едно време)” в българската съвременна литература

Историята на селото в по-голяма степен, отколкото тази на града, демонстрира пътя, който е извървяло човечеството от древността до днес. В селото още се съхранява нещо от онова, което някога е съставлявало ядрото на една могъща, самодостатъчна култура и начина на живот. За българската литература (както и за световната) пространството на селото служи като начална опора за общочовешки екзистенциални разсъждения.

След И. Вазов, създателя на една цяла литература в миниатюр, Т. Влайков, М. Георгиев, А. Страшимиров, Ц. Церковски и други, посредством произведението си откриват селото и селянина като основен обект на художественото осмисляване на действителността. В редица творби Т. Влайков възпроизвежда поезията на патриархалния бит (“Седянка”, “Дядо Славчовата унука”); погледът му е обърнат към миналото, към онзи къс от живота, който в края на XIX век вече принадлежи към спомените. Литературният му маниер се определя като съзерцателен, фолклорно-песенен, разказвателно-описателен, кротък реализъм. Писателят обаче рисува не само поезията на хармоничното съществуване, патриархал-

порив към поетичното, героичното, недостижимото”¹². Основната теза на автора в това есе е, че материалната култура на човечеството е подвластна на времето и след протичането примерно на няколко хиляди години от нея остават само отделни следи. Обратно, легендите като продукт на художественото слово със своята смислова значимост и поетична изразителност остават завинаги в паметта на народите. Писателят привежда като убедителен пример в това отношение легендите за юначния Крале Марко, древногръцките митове и легенди, легендарното творчество от Месопотамия, сътворило образа на Гилгамеш, “Илиада” на Омир и безсмъртната мемоарна творба на Захари Стоянов, превърнал Априлската епопея в една легенда.

Бележки

1. Речник на чуждите думи в българския език. С., 1993, с. 477.
2. Георгиева, Алб. Етиологичните легенди в българския фолклор. С., 1990, с. 7.
3. Йорданова, Лоз. Българска народна митология, разказана за деца. С., 2000, с. 29.
4. Пак там, с. 81, 230.
5. Пак там, с. 64.
6. Цит. книга на Ив. Джуренов, с. 401.
7. Цит. книга на Л. Йорданова, с. 68.
8. Цит. книга на Ив. Джуренов, с. 399.
9. Пак там, с. 400.
10. По цит. книга на Н. А. Кун, с. 229.
11. Цит. книга на Ив. Джуренов, с. 396.
12. Хайтов, Н. Легенди. – В: Шумки от габър. Диви разкази. С., с. 127.

Емилия Тарабурка

ната идилия, но и съвременността в реалните й координати: в разказите му се срещат и селяни, загубили любовта към живота, унижени и обезличени от всекидневното робуване (“Ратай”, “Чичо Стайко”).

Също тъгува за миналото, но описва съвременността, за М. Георгиев, чиито творби, за разлика от Влайковите, копаят още по-дълбоко в конкретните противоречия на живота (“От зло на по-зло”, “Кочо Кюс-кята”). В някои от тях авторът дори вмъква публицистични разсъждения на актуални политически теми.

Драмата на българското село, разделящо се с миналото си, се пресъздава и в творбите на А. Страшимиров. Писателят не го идеализира, не търси в него черти от патриархалното минало, не възхвалява предполагаемите му добродетели, а го изгражда такъв, какъвто го наблюдава всеки ден: объркан, нещастен, често озлобен и жесток. За разлика от Т. Влайков и М. Георгиев, в чиито произведения градът липсва изобщо или се споменава само понякога в определен контекст, като разклонение на основното съдържание, когато наример селянинът е принуден “да търси истината чак до София” (“С тебшир и с въглен”, М. Георгиев), Страшими-

ров му отделя по-голямо внимание. Градът праща бирници, за да вземе последното от и така бедното село; на “широкия път” в града пропадат селските момичета, отишли там да търсят щастието си. Не така пряко зло, но също деструктивно, градът се проявява в случаите, когато иска да помогне, но прави това дилетански. Героят повествовател в разказа “На широк път”, млад, безгрижен гражданин, попаднал на тесния селски път, разсъждава пред селяните за социалната несправедливост, посочва им къде се крият корените на народното зло и как да се борят срещу него, без да подозира, че резултатът може да е трагичен, проблемите още не могат да се решат. В разказа “Целина” антиномията “град-село” се проследява още по-последователно. И в този случай първоначално се смята, че селската маса е като целина, която трябва да се разработва от градската интелекция. Обаче гражданинът, дошъл да просвети селяните, не е искрен, търси повече собствената си изгода (да свали един депутат и да се яви в града като народен вожд), в селото не вижда хората с конкретните им съдби, а само “поле за поприще”. След като се намесва и така разбърква иначе кротките селяни, че ги превръща в

* Синтагма (гр.) – езиков. Свързване на думи или части от думи за образуване на нова дума; водоскок – от вода и скок.

неуправляема гълпа, готова да смете всички на пътя си, замина за града, където наистина успява да направи служебна кариера.

В първата половина на ХХ век българското село е възпроизведено в творбите на И. Волен, А. Каралийчев, П. Тодоров, Г. Караславов и, разбира се, Й. Йовков и Е. Пелин. Може би с изключение на Г. Караславов, останалите обръщат основното си внимание върху селото и селяните. Караславов е писателят, който в сравнение с другите, отделя повече внимание върху политическите измерения на действителността, проследявайки противоречията между старото и новото, променили значението на селското общественно съзнание, когато вчерашният безгласен ратай, под влияние на нови социални реалности се освобождава от предишните се илюзии и ограничения, превръщайки се в борец за правата си (“На пост”, “На прав път”). В съответствие с тази предпоставка, когато за нуждите на основното съдържание (селото) е необходимо да се покаже и града, изграждането му като цяло, държи да подчертае взаимовръзката им. У Караславов градът не е мястото, откъдето идват дебелите господинчета, съдия-изпълнители, от височината на положението си разсъждаващи за селящите, станали неспособни данъкоплатци, които знаят само да лъжат и хитруват (“Андрешко”, Е. Пелин). Макар от творбите му да се предполага, че селянинът още няма адекватна представа за града, авторът държи да докаже, че “каквото е в село, това е и в града” (“Радост”, “Братя”). Само че в града хората вече по-добре осъзнават положението си и са винаги готови да помогнат на братята си, останали в селото.

Противоречията между града и селото, но вече на по-широка, екзистенциална основа, като среща между различни култури, различни ценностни системи, се проследява и в творчеството на Н. Хайтов. Разказът “Дърво без корен” пресъздава драмата на стария човек, изтръгнат от обичайния си антураж (селото), по паднал в чужд за себе свят, принуден да живее при сина си в града. Новият градски човек (от Игнатов предпочел да стане Игнатиев) изпада от люлката на природата, затваря се в своята самотност, попада в зависимост от вещите, измисля си нов морал, нови

приоритети, нов начин на живот, според който например децата не трябва да научат “селски” думи, защото те само развалят езика, където “човешката манджа” – лук, чесън, оцет и други, нямат място, защото “смърдат” и т.н., и т.н.

Гражданинът често става човек без качества (Р. Музил), човек – маса (Х. Ортега-и-Гасет), едноизмерен човек (Х. Маркузе) в едноизмерно общество, съществува в хоризонтала, без вътрешна връзка с миналото си, забравя традициите; предпочита нивелацията, изравняването на различията, стандартизацията, не цени собственото си лице, напротив, стреми се да е еднакъв с останалите, да е “като всичките”. Малко са на брой онези, които, избирайки да живеят в града, затваряйки се в еднотипни бетонни кутии, запазват непокънати изначалните, естествените си усещания и възприятия. По правило градът тушира индивидуалното човешко лице в масата анонимни непознати. Гъмжащите от хора улици поглъщат човека, за да изфабрикуват гълпата, ивановците (“Неделя” Й. Радичков). В разказа “Триста и петдесет” чрез думите на един от героите си селяни В. Попов сякаш обобщава положението на селянина в града: “Тука (в селото) все сме нещо, колкото и да сме нищо, а там (в града) – и нищо не сме”.

Днес господства и се налага т.нар. градско, модерно световиждане, “едно време” селото е било самодостатъчна структура. Според Й. Радичков днес градът обсебва, донякъде граби селото. Епична по обема си и библейска по смисъл картина е нарисувана в “Нощно бдение” (сб. “Малката северна сага”): всяка година по едно и също време, обхванати от страстта да напълнят възможно повече буркани, гражданите си спомнят, че имат роднини на село и заминават там, за да сметат всичко като след пожар. Нагнетявайки обстановката, писателят разкрива реалното лице на едно от най-разпространените съвременни качества: потребителския фанатизъм, превръщайки човека в “човекоядец”. А иначе вчерашните селяни – днешните граждани сами са попаднали в плен на вещите, на “виещи асансьори, вибриращи перални машини, прахосмукачки, надвикващи се телевизори, ... капещи чешми, ... пишущи тенджери” (“Как така?” Й. Радичков).

Една от основните опозиции в творчеството на редица български писатели става именно антиномията “град – село”, подготвяща терена на водещия за съвременността конфликт: суматохата, разместването на пластове, драматичната среща на патриархалното съзнание и модерните технологии. Възпроизвежда се времето, когато традиционният селски начин на живот, надделявал векове наред, е на път да бъде асимилиран от градската цивилизация. Това предполага не толкова заличаването на селото като топографска единица, колкото загубаването на всичко онова, което съставя селския мироглед: способността за причастност с природата, разкъсването на интимната връзка със земята, постоянната прибрзаност, изчезването на “детското” възприятие на света. По правило Г. Мишев, и В. Попов, и Г. Алексиев, и Ив. Петров, и много други български писатели оценяват героите си през призмата на отношението им към духовните изконни ценности. Без да се отрича закономерността на прогреса, все пак, се набляга върху негативните му прояви, надявайки се нещата да си намерят естествените си измерения. Днешното човечество обаче се е откъсвало от скута на природата, упътвайки се към потребителското общество: съвременният човек, стремящ се да развали хармоничното равновесие на природата и да наклони везните в своя полза, се е разположил “като бастун в пустиня” (“Миша година” Й. Радичков) в самия й център, яде плодовете й, а под трапезата изхвърля само огризките: живее така, сякаш е временно пребиваващ на тази земя. Ако положението продължава да се развива по същата схема, червеите ще изядат ябълката (от последните изказвания на Ем. Станев) и ще изхвърлят боклука на пътя.

Голяма роля в заличаването на първоначалната същност на селото играе прибрзаното му ограждане, най-вече прекаленото, често принудително индустриализиране. Откакто се помни, селянинът е свикнал да общува с всичко край себе си, да влага в околния свят таен смисъл. С нахлуването на техниката обаче е загубил кода, с чиято помощ би могъл да го преведе на свой език и затова той остава неразчетен. Недоверчивото отношение на човека към

техниката се проследява в творбите на Й. Радичков, В. Попов, Г. Мишев и др. Най-болезнена е замаяната на конете с трактори. Във “Вилна зона” Г. Мишев отбелязва, че сега конете са като някогашните динозаври: изчезнали са. И Й. Радичков предупреждава за времето, когато конете ще останат само в спомени, в историята, а в действителност човекът няма да може да намери дори една подкова, за да я покаже на децата си (“Нощна паша”). Губи се още един от стожерите на селския космос, а по отношение на България – и белегът за националната иденичност, формирал образа й през вековете.

В България огражданянето на живота придобива гротескни изменения чрез т.нар. политика на селища със затихващи функции, когато неперспективните села се оставят на доизживяване или направо се разрушават в името на други цели. Емблематична в това отношение е съдбата на Калиманица, родното село на Й. Радичков, което според археологическите разкопки брой над 2500 години. Върху тези земи са живели номади, романи, турци и богомили, в средата на ХХ век обаче

някой решил, че на мястото му перспективно ще бъде да се построи язовир.

Опустели, изоставени, или почти изоставени селища се срещат и в творбите на други съвременни автори. Например Ив. Петров в самото начало на романа си “Хайка за вълци” с тъжна самоирония отбелязва, че по времето, когато стават описаните събития, процесът на индустриалната миграция е успешно завършен и в селото са останали на доизживяване само възрастни и стари хора, най-младите сред които са над 50 години. В. Попов в “Късмети” (сб. разкази “Корените”) уточнява, че в селото са останали 54 души, от които “трима в разход: един в болницата, един при своите в града и един пътник”.

Чрез агонията и смъртта на едно село всъщност се изобразява смъртта на един свят. Българските писатели извисяват драмата на селото до вечни философски размисли за вярата и насието, за приемствеността и прекъсваемостта, за миналото и сегашното, за живота и смъртта. В България “Корените” на В. Попов представя разпространението на нов тип художествено и гражданско мислене

и поведение – коренотърсачеството, характеризиращо се с интерес към националното минало, в стремеж да се преосмислят традициите, за да се включат в нравствените координати на съвременния българин.

Обективна истина е все пак, че днешното село загуби ядрото, съставляващо някога същността му. По различни причини: исторически, геополитически, но най-вече духовни – смяната на идеологемите предизвика смяна на ценностите. Нужно е още да се види дали наистина е намерено оптималното, защото техническият прогрес не винаги предполага еволюция. Близки по смисъл размисли срещаме в “Куково лято” на Г. Мишев: “Бре, какво стана с тоя днешен българин?... Югла (селото) беше едната посока, но дали беше най-добрата? Възможно ли беше да се заблудил целият този народ, който бе напуснал своите Югли и се бе струпал в градовете?...”

Нали фабричният труд идеше, за да ни отърве от дивотията на селото, от грижите и страстта към имането, да ни създава радост: къде е радостта?”

ПРАЗНИК НА БИБЛИОТЕКА „ХРИСТО БОТЕВ“

Изводка от сценарий на урок, изнесен по случай юбилея на Библиотека “Христо Ботев” в Кишинев от учениците от II клас на българския теоретичен лицей “Васил Левски”.

Ученик: Книгата е учител, книгата е надежден спътник и приятел.

Умът като ручей изсъхва и остарява, ако изпуснеш книгата от своите ръце.

Книгата: Здравейте, скъпи приятели!

Аз съм – Кралицата Книга. Мога да ви накарам да плачете и да се смеете, да обичате. За това ми помага Словото. Дойдох при вас не самичка, а със своите приятели – героите от приказката.

Буратино: Здравейте! Ух, колко сте много! Добре е, че сте дошли тук на празника на Библиотека “Христо Ботев”. Само не постъпвайте като мене, когато продадох своята аз-

бука, за да си купя билет за кукленско представление. Сега съжалявам за това, защото благодарение на азбуката се научих се да чета. И още съм благодарен на Кралицата Книга.

Малвина: Добър ден, приятели. Интересно е, занимават ли се днес момичетата с възпитанието на момчетата? Наистина това е тежка работа! Веднъж трябваше да се общувам с едно момче. То беше свършено невъзпитано човече: пиеше чай направо от чайника, а кифлите напъхваше в устата си и ги гълташе без да ги дъвче. Бъркаше с пръсти в буркана със сладко и после с удоволствие ги смучеше.

Разбира се, аз му обяснявах как трябва да се държи. Ви сигурно сте се досетили кое е това момче?

Буратино: Всичко това Малвина ми го разказа. Но аз вече се поправих благодарение на Книгата.

Ученик: С Книгата сме по-умни, по-богати. Тя е наша спътница добра. Учили да мислим, да живеем и да обичаме света.

Ученик: Колко много са книгите в библиотеката! Вгледай се внимателно в тях. Тук има хиляди твои приятели. Тихо сега те лежат на полиците.

Ученик: Те мълчат, но само ги вземеш – и в миг ще заговорят с чуден глас. Ти

ще разбереш много тайни от тях.

Всички: Благодарим, ще кажем, Книги, ний на вас.

Ученик: Животът не е възможен без Книгата. Значи не е възможен и без Библиотеката.

Ученик: Да избираш книги за своето и за чуждото четене не е само наука, но и изкуство.

Ученик: Нека този ден да запалва сърцата ви, да помага да намирате в своята професия нови интересни страни, да ви подбужда към творчество.

Всички: Нека всички хора да разберат и оценят вашия библиотечен труд! (Изпълнява се песен, посветена на библиотеката)

Песен:
(Сценарият е съставен от преподавателя Снежана Никифорцова.)

Обучението по български език и литература в Тараклийски район

Лидия Кавръкова

Демократичните промени в обществено-политическия живот в Молдова в годините след 1990 откриха нови възможности за развитие на културите на националните малцинства, за възраждане на традициите им. Чрез широк кръг от дейности с политически, социален и културен характер българската общност, представена от българските общини и културно-просветните дружества, прояви волята си да отстаива своите етнически права, за стремежа си към културно самоопределение. Приоритет в това направление има обучението по майчин език, чието нормативно осигуряване се осъществи чрез създаване най-напред на програми и курикулуми, а после и на учебници, съобразени с молдовската образователна система и потребностите на подрастващите.

Естествен център в системата на обучението по български език и литература е Тараклийският район (предвид компактността на населението тук), в който има 14 средни учебни заведения с преподаване на български език и литература, история, култура и традиции на българския народ (от общо 37 в 10 района на Молдова). В гимназиите и теоретичните лицее, където през учебната 2005-2006 г. са се учили 4712 ученици (данните са предоставени от доц. д-р Димитър Михайлов) от 1. до 9. клас, седмично се изучава по 3 часа български език и литература и 1 час история, култура и традиции на българския народ. От 10. до 12. клас седмично в хуманитарните паралелки се изучава по 4 часа български език и литература, а в реалните – по 3 часа. Организирането и координацията на обучението по български език и литература и по история, култура и традиции на българския народ през годините се осъществява от Районното управление на образованието, чието ръководство оценява тези предмети като важно средство за личностно самоопределение и съхраняване на етнокултурата. За пълноценното протичане на учебния процес особено значение има помощта, оказвана от България под формата на учебни помагала по български език, литература и история, както и чрез изпращане на учители и методисти. Но главна роля в педагогическата дейност, насочена към овладяване на книжовния български език от подрастващите, имат местните учители.

Сред тях има опитни педагози с дълъг стаж, които са се преквалифицирали,

за да преподават български език, но и млади, перспективни специалисти, завършили българска филология в Молдова или в България. Всички те имат добра теоретична подготовка, която прилагат професионално в работата си, стремят се да съчетават класически методически форми с нови, модерни технологии. Водят обучението по БЕЛ и ИКТНБН с дълбоко родолюбиво чувство, с неугасващ ентузиазъм, с вещина, създадена след години на търсене и в много случаи на самообразование (въпреки че в България учителите посещават курсове за повишаване на квалификацията, но те са краткотрайни и в последно време

Среща на женския състав "Снежана" в библиотека "Христо Ботев" в Кишинев

финансово недостъпни). Само който е посетил уроците на такива учителки като Валентина Карамалак, Мария Пейкова, Светлана Дерменджи, Мария Червена, Прасковя Калинкова, Людмила Попова, Вера Бумагина може да изпита възлението и удовлетвлението, гордостта и удовлетворението от тяхното педагогическо майсторство.

Местните педагози работят по предварително разработени планове, които съответстват на изискванията на молдовския курикулум. Урочното планиране и самото преподаване са на много добро ниво. Преподавателската работа е организирана така, че граматиката да се обвърже с речевите теми с различна насоченост, включително и патриотична. Пред учениците се разкрива постепенно големият свят на българската литературна класика, на историческото минало на българския на-

род. Така българският елемент е поставен в центъра на учебния процес.

Предлагаме ви информация по темата на наши учители.

От 1985 г. ние изучаваме в училището български език и литература. За тези години много се промени отношението на учениците към обучението по роден език, защото в началото те се отнасяха с недоверие към това. А сега децата с интерес и увлечение усвояват българския език, пишат стихове на него, участват в олимпиади и конкурси като "Майчина песен", "Златният Орфей". Всяка година отбелязваме знаменателни дати в историята на България. Нашият ученици се гордеят, че са българи, тачат родовата си памет, продължават традициите на предците си. Нашият сега те учат с девиза на Паисий: "Българино, знай своя род и език!"

Валентина Карамалак

В рамките на районния семинар по БЕЛ проведох извънкласно занятие "Лазаровден в България и в Тараклия". Децата изпълниха песни, които сами намериха. Бяха облечени като лазарки, носеха кошнички и клонки от върба, кърпи. Бяха разделени на три групи – едната показа как е обичаят в България, другата – как е в Тараклия, а третата – какво представлява Връбница. Учениците представиха фотоизложба от празнувания в Тараклия. Такива занятия се запомнят и възпитават любов към родните обичаи и традиции, които са съхранени до наши дни.

Анна Терзи

Всички ученици са осигурени с арендни учебници (1.-9. клас), а в лицейските класове, за които е създаден курикулум, но липсват молдовски учебници, обучението се води по учебници и помагала, изда-

дени в България. В училищните библиотеки има допълнителна литература на български език (учебни пособия, речници, методическа, художествена, научно-популярна, детска), дарена от прародината. Във всяко учебно заведение учителите са подредили кабинети по български език, добре оформени с портрети на български писатели и будители, с българска символика, с илюстрации от българската култура и история. Във фойетата на много от училищата има кътове на българщината.

Резултатите от обучението по български език и литература са много добри. Учениците показват интерес към изучаването на родния език, степента на участието им в уроците е висока. Повечето от децата добре владеят български език. Те с видимо удоволствие се включват в многобройните извънкласни дейности – тържества, посветени на 1 ноември – Деня на народните будители, 3 март – Националния празник на България, 24 май – Деня на българската просвета и култура и славянската писменост, в чест на В. Левски, Хр. Ботев, О. Панов и други национални герои.

Прекрасна традиция е организирането и провеждането на районните и републиканските олимпиади по български език и литература, в които представители на Тараклийския район са винаги сред първенците. Тези олимпиади се превръщат в незабравими празници на българската литература и език, защото на тях учениците не само се състезават по знания, но пеят и народни песни, играят български хора.

Обучението по български език и литература, история, култура и традиции на българския народ в Тараклийския район е поставено на здрави основи и се усъвършенства с всяка измината година. То е част от едно родолюбиво дело – културното възраждане и консолидиране на българската общност в Молдова и приобщаването ѝ към историческите и съвременните ценности на българския народ.

Буря 1917 года в болгарском селе Шикирликитай

Д.и.н. Николай Руссев

События 1917 г. в Российской империи ввергли в хаос даже самые отдаленные уголки огромной страны. Очень быстро и в болгарское село Шикирликитай (ныне Суворово близ Измаила) пришла «революция». Мои уже оставившие этот мир информаторы употребляли именно это слово, которое тогда было у всех на устах. В патриархальный быт болгар его принесли возвратившиеся с фронта солдаты, по свидетельству документов почти поголовно были зараженные «духом недоверия, сомнения, отрицания». Из них и выдвинулись организаторы беспорядков, воспринимавшие свои действия не иначе как «революционные». Единицы самозванных вождей в каждом селе громче всех кричали о «слободе» и на свой лад стремились претворять в жизнь чаяния простого народа.

В Шикирликитае гнев борцов за правду сразу же обрушился на голову седовласого священника Василия Д. Агуры, служившего в местной церкви еще с 1869 г. К 1917 г. в селе мало оставалось жителей, крещенных другими попами. Практически всех отец Василий венчал и причащал. В 1876-1877 гг. он возглавлял местное Благотворительное общество, собравшее значительные средства для поддержки пострадавших от османских властей соплеменников из Болгарии. Позднее при нем было построено новое здание храма свв. Константина и Елены. Сотни детей учились в созданной им церковно-приходской школе. В годы Первой мировой войны ученики под его руководством собирали пожертвования для семей фронтовиков. Общественно-полезный труд священнослужителя, тогда не менее известный, чем деятельность его брата, видного болгарского ученого Димитрия Д. Агуры (1849-1911), высоко ценили. Василия Агуру удостоили ряда высоких наград, в том числе Ордена Св. Анны. Но в дни переворотов прежние заслуги обычно приобретают вид провинностей. Потому «революционеры» первым делом силой вывели попа из церкви на площадь и на людях всячески издевались над ним... Архивные документы не отразили этого позора, запечатлев только последствия сельской революции.

Среди бумаг Кишиневской Духовной консистории сохранилось дело о назначении в Шикирликитайский приход Симеона Тишковского. Самый ранний из документов – решение схода жителей от 14 ноября 1917 г. о приглашении нового священнослужителя – даже не упоминает о В.Д. Агуре. Однако 22 декабря 1917 г. в своем заявлении архиепископу Тишковский писал: «Имею сведения, что священник села Шикирликитай Василий Агура устранил обществом от должности».

Более полную картину рисует протокол заседания Совета священников, проведенного 28 декабря 1917 г.: «1) Шикирликитай остается без богослужения 9 месяцев, 2) прихожане достаточно наказаны за грубое отрешение протоиерея Васи-

лия Агуры от прихода, 3) прихожане, почувствовав великую нужду в священнике, исполнили все требования благочинного – уплатили жалованье и арендные за захваченную церковную землю по 1 января 1918 г., внесли все сборы с церкви за 1917 год, 4) обострение в селе усиливается и может вылиться в неприятную для церкви и духовенства форму и 5) прихожане отказались от претендента на их приход священника Димитрия Димова, способствовавшего разложению прихода и дали приговор в пользу священника с. Старотроян Симеона Тишковского». В итоговой части документа сказано: «Нет надежды на то, чтобы в селе произошел перелом, и протоиерей Василий Агура остался на месте».

Можно не сомневаться, что произошедшие весной 1917 г. революционные действия кучки людей были поддержаны большинством жителей села, пожелавших участвовать в местной секуляризации. В Шикирликитае, как и в большинстве населенных пунктов рухнувшей империи, не нашлось защитников прежних порядков и особенно прежних лидеров, включая духовных. Это подтверждают строки рапорта, полученного архиепископом в начале 1918 г. из Измаильского уезда: «Прихожане, будучи подстрекаемы агитаторами, стали смотреть на священника с завистью и презрением, особенно в селах, причислив их к буржуям. Вообще прихожане стали неузнаваемы. Под влиянием врагов церкви озверели, гонят священнослужителей, издеваются, лишают средств содержания».

Главной причиной массового негодования крестьян явился остро стоявший земельный вопрос. В условиях войны расслоение стало явным: с одной стороны, росло количество безземельных и малоземельных хозяйств, а с другой – меньшинство завладело огромными именьями. В болгарских селах, где не было помещиков, недовольство выплеснулось против попов – малоимущие разделили церковные земли. В сделки с землей (порой сомнительные) в Шикирликитае оказалась втянутой и семья священника. Медлившее до поры церковное руководство достигло компромисса с взбунтовавшимися сельчанами, пожертвовав В.Д. Агурой.

Обстоятельства возвращения отца Василия к богослужению точно не установлены. Это произошло уже в 1918 г. с переходом Бессарабии под власть Румынии. Он оставался священником до конца своих дней. В 1924 г. прослужившего 57 лет В.Д. Агуру с почетом похоронили в ограде возведенного его стараниями храма, а могила с надгробным памятником протоиерею поддерживается в достойном состоянии и настоящее время.

ПОБЕДИТЕЛИ В РЕПУБЛИКАНСКАТА ОЛИМПИАДА

От 12 до 14 април 2007 г. в Кишиневския лицей "Васил Левски" се събраха българчета от цяла Молдова, за да се състезават по български език и литература в рамките на XVIII-а Републиканска олимпиада, организирана от Министерството на просветата и младежта в Република Молдова: 58 представители от 4 молдовски градове и 12 села.

В напрегната състезателна програма в два тура бяха из-

лъчени победителите, които получиха награди от Министерството на просветата и младежта и от българското посолство в Молдова. Специалните награди бяха учредени от Научното дружество на българистите в Молдова – "За най-творчески отговор", от Българската община – "За лично творчество", от българското посолство – "За най-добър рецитал", от българските учители – "За най-добро произношение".

Резултати на XVIII-а Републиканска олимпиада по български език и литература 12. клас

№	Фамилия, име	Учител	Адрес	Устен тур	Писмен тур	Общо	Места	Специални награди
1.	Куманова Василиса Ивановна	Панчева Елена Ивановна	с.В-Пержей, тл "Х.Ботев"	39	64	103	I Диплома и награда на министерството	Награда за най-добър рецитал
2.	Узун Кристина Георгиевна	Бумагина Вера Николаевна	с.Кайраклия, теоретически лицей	39,5	63	102,5	II Диплома и награда на министерството	
3.	Ушанлы Марина Демьяновна	Кирилка Демирева	г.Кишинев, лицей "В.Левски"	37	62	99	III Диплома и награда на министерството	
4.	Ботнар Екатерина Дмитриевна	Кирилка Демирева	г.Кишинев, лицей "В.Левски"	35	60	95	IV	Награда за най-творчески отговор
5.	Люленова Тина Васильевна	Кирилка Демирева	г.Кишинев, лицей "В.Левски"	35	60	95	IV	Награда за лично творчество
6.	Деордиева Людмила Ивановна	Карамалак Валентина Михайловна	г.Тараклия, лицей "Олимпий Панов"	35	51	86	V II	Приз за лично творчество

9. клас

№	Фамилия, име	Учител	Адрес	Устен тур	Писмен тур	Общо	Места	Специални награди
1.	Якина Арина Олеговна	Жакоге Любомира	г.Кишинев, лицей "В.Левски"	32	49	81	I Диплома и награда на министерството	
2.	Карамалак Марина Сергеевна	Карамалак Валентина Михайловна	г.Тараклия, лицей №1	34	46	80	II Диплома и награда на министерството	
3.	Кер Александра	Яламова Светлана Николаевна	с.Кортен, лицей	39	40	79	III Диплома и награда на министерството	
4.	Мержан Татяна Сергеевна	Гайдаржи Надежда Федоровна	Чадър-Лунга" лицей	34	45	79	III Диплома и награда на министерството	
5.	Герганова Мария Фьодоровна	Кольчева Анна Анатольевна	с.В-Пержей, тл "Х.Ботев"	38	39	77	IV	Приз на българските учители

10. клас

№	Фамилия, имя	Учител	Адрес	Устный тур	Писменный тур	Всего	Места
1.	Кайряк Владимир Владимирович	Карамалак Валентина Михайловна	г.Тараклия, теоретически лицей №1	33	51	84	I Награда от българското посолство

11. клас

№	Фамилия, име	Учител	Адрес	Устен тур	Писмен тур	Общо	Места	Специални награди
1	Желязкова Алла Петровна	Пенка Ньотева	с.Паркани, СОУ	38	56	94	I Диплома и награда на министерството	
2	Ужакова Анна Дмитриевна	Карамалак Валентина Михайловна	г.Тараклия, теоретически лицей №1	32	57	89	II Диплома и награда на министерството	
3.	Банчиванжи Елена Александровна	Кулакли Мария Василевна	Каушанский р-н с.Константиновка	37	48	85		Приз за лично творчество
4	Буларга Кристина Павловна	Пенка Ньотева	с.Паркани, СОУ	35	50	85		Приз на българските учители

Юбилейни

УЧЕН С МЕЖДУНАРОДНА ИЗВЕСТНОСТ

На 19 февруари 2007 година известният историк, археолог, етнолог – академик на РАЕН и професор **ВЛАДИМИР НИКИФОРОВИЧ СТАНКО** навърши 70 години

Д-р Александър Ганчев

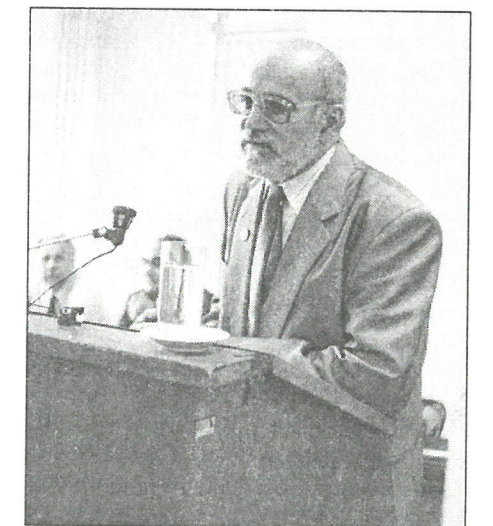
Сред многобройните български села от Северното Причерноморие особено място заема Терновка. Тук през 1802 г. са дошли първите българи от Румелия. И днес, след повече 200 години този цветущ кът на българщината близо до Николаев (сега един от микрорайоните на града), както и преди може се гордее с жителите си, прославили своя народ и своята малка родина в различните сфери на дейността си. В Терновка са родени немалко учени, което е пряко свидетелство за своеобразната интелектуална атмосфера на българското семейство. Уважението към традициите в съчетание с трепетното отношение към творческите търсения са в основата на този феномен, който ражда изследователите.

Тук живя и работи един от най-талантливите български етнологи в Украйна – Сергей Илич Цвятко (Кветко). Той остави като наследство многобройни и разностранни етнографски описания на българската култура, основаващи се на добре познати още от детинството му материали от Терновка. Вероятно не случайно един от внуците му се насочи към науката. Изборът не е лесен, тъй като дядо му е в затвора, а баща му току що се е върнал от Соловки... Българите от Терновка, както и много други, са пострадали заради своята националност и „заможност“. Независимо от това те запазват идентичността си и трудолюбието, което е и било основата на здравите стопанства.

На 19 февруари 1937 г. в Терновка в семейството на Никифор Дмитриевич и Мария Федоровна Станко се ражда син Владимир. Именно в тази бащина къща десетки години наред той намира вдъхновение и успокоение в тежки за него времена, макар че я напуска рано. След обучението в средното училище в родното си село той полага приемните изпити и през 1955 г. става студент в историко-филологическия факултет на държавния университет в Ростов на Дон. След трети курс се прехвърля в Одеския държавен университет „И. И. Мечников“.

Още от пети курс на университета Владимир Станко участва в експедиция за изследване на палеолита под ръководството на световноизвестния археолог П. И. Борисковски. Под негово влияние Станко определя кръга на своите научни интереси – първобитна археология и стара история. През 1965 г. той става аспирант в Института по археология на АН на УССР в Киев и две години по-късно защитава кандидатска дисертация. Става старши преподавател, а после и доцент в катедрата по стара история и средновековие на Одеския университет „И. И. Мечников“, като преподава общите курсове по история на първобитното общество, основи на археологията, основи на етнографията.

През 1968-1976 г. Владимир Станко прави разкопки на мезолитното селище Мирное (в Долното Подунавие), които стават полигон за проверка на теоре-

тичните и методическите постижения от изминалите години. Натрупаните чрез новите методики материали стават базови за оригиналните реконструкции на древната икономика и социалния бит на населението от степна Украйна през мезолитната епоха. Обобщенията на тези изследвания са представени в докторската му дисертация „Мирное. Проблемы мезолита степей Северного Причерноморья“ (публикувана като монография).

От 1976 до 1989 г. В. Станко паралелно с преподавателската си работа оглавява създадения от него в Одеса Отдел по археология на Северозападното причерноморие към Института по археология на АН на УССР. През 1993 г. по негова инициатива към историческия факултет на Одеския държавен университет е създадена Катедра по археология и етнология на Украйна, в която през 1996 г. са открити специалностите „Археология“ и „Етнология“. Към катедрата е създадена лаборатория и студентите в

нея се занимават с материалите, събрани от археологическите и етнографските експедиции. Благодарение на В. Н. Станко е създадена регионална етнологика школа – така внукът продължава делото на дядо си. През целия си живот Владимир Никифорович не спира да се интересува от етнографията и да мечтае за подновяването на изследванията в Южна Украйна.

Съчетаването на академизма с романтичната връзка с „Малката Родина“ го води към етнографското поле и архивите. Съвместно с български, гръцки и украински колеги той комплексно изследва село Терновка. „Гърсенето на корените“ води към похватта на нови извори за историята и културата на българите в Северното причерноморие и въвеждането им в научен оборот.

Заедно с това професорът постоянно и внимателно следи и участва в процеса на националното възраждане на българския народ, взимайки ясна и принципна позиция по редица въпроси. Според дълбокото му убеждение националният интелектуален елит трябва преди всичко да се грижи за качествено културно-просветно раз-

витие на българите в Украйна. Само въз основа на това е възможно да се запазят и продължат традициите, постиженията и развитието на народната духовност. Въвеждайки тази идея в обществената практика, Станко става инициатор за създаването и оглавяването заедно с д.ф.н. В. А. Колесник на Одеското научно-изследователско дружество. Обединението на изследователите укрепва организацията, членуваща в Асоциацията на българите в Украйна и, заедно с това, получава широка известност в кръга на българистите.

В периода от 1994 до 2003 г. Владимир Станко е декан на Историческия факултет на ОДУ „И. И. Мечников“. Редица негови инициативи подпомагат професионалното израстване на историци, археолози и етнологи. Той създава специализирания научен съвет за защита на кандидатски и докторски дисертации по специалности „История на Украйна“ и „Световна история“. От 1996 до 2004 г. Владимир Никифорович оглавява този съвет. Под научното му ръководство са подготвени и успешно защитени десетки кандидатски и четири докторски дисертации.

От 2004 г. В. Н. Станко работи като завеждащ лабораторията по История на Южна Украйна и професор в катедрата по история на Украйна в Николаевския държавен университет „В. А. Сухомлински“.

Владимир Никифорович е автор на повече от 150 научни публикации. Той продължава да разработва актуалните и слабо изследваните направления по първобитна археология и история. През 1995 г. Станко е избран за действителен член на Руската народна академия, а през 1999 г. – и за действителен член на Руската академия на естествените науки в секция „Археология и антропология“. За приноса си в археологията, популяризацията ѝ в обществото и организацията на хуманитарното образование Владимир Станко е удостоен с високото звание Лауреат на Държавната премия на Украйна в областта на науката и техниката, награден е с българското отличие – медал Паисий Хилендарски първа степен

Отбелязвайки 70-годишнината от раждането на проф. Владимир Станко, ние искаме от все сърце да му пожелаем крепко здраве, нови творчески и научни постижения, много талантили ученици!

д.и.н. К. В. НИКИФОРОВУ,
директору Института славяноведения РАН

Уважаемый Константин Владимирович!

Болгаристичная общественность Республики Молдова в лице Научного общества болгаристов и Тараклийского государственного университета сердечно поздравляют Вас и весь коллектив Института с 60-летним юбилеем!

Трудно переоценить вклад Вашего научного подразделения в различных направлений славяноведения и балканистики, в частности, близкой нам болгаристики.

Многие из нас гордятся тем, что свой научный путь начали в Вашем Институте, где обучались научной специальности, писали первые труды, получали научные степени и звания, повышали свои знания, участвовали в совместных работах, находили просто отеческое внимание... За все это мы Вам глубоко признательны!

Ваши труды для нас всегда пример высокой профессиональности, компетентности, объективности. На них с удовольствием учатся аспиранты и студенты первого болгарского вуза в диаспоре – Тараклийского государственного университета.

В день юбилея нашего любимого Института славяноведения РАН шлем Вам и всем коллегам самые добрые пожелания дальнейших творческих успехов, новых ценных исследований, благополучия и здоровья.

ЧЕСТИТО!

д.и.н. Николай Червенков, председатель Научного общества болгаристов РМ, ректор Тараклийского государственного университета

15.02.07, гор. Тараклия, Молдова

ДО
г-н Лазар Георгиев, София

Уважаеми Бай Лазаре,
Управителният съвет на Научното дружество на българистите в Република Молдова най-сърдечно Ви поздравява с 80-годишния юбилей!

Българската общественост добре Ви познава като изтъкнат журналист, редактор, преводач, автор на исторически и художествени творби, колекционер, нумизмат, един от основателите на няколко обществени организации, между които и Българското генеалогично дружество и създател на списанието му „Родознание“.

От дълги години Вие най-тясно сте свързани с нас, бесарабските българи. Незабравима е Вашата дейност в установяването на връзки между тях и метрополията – България. С Ваша поддръжка и помощ намират място в българските издания творби от Молдова и Украйна. Вие сте сред първите даскали, които носят просвета в училищата в българските села от тези републики. Голям е приносът Ви в проучването и пропагандирането на езика, историята и културата на нашите българи.

Ние се радваме, че от самото начало на дейността на нашето дружество Вие най-активно споделяте нашите проблеми и радости, като представител на организацията в България, отговорен секретар на нашето печатно издание – „Български хоризонти“. Във Вас имаме кораво и сигурно рамо, за което най-искрено Ви благодарим и се прекланяме.

В деня на юбилея Ви желаем и занаяпред такъв ентузиазъм, всеотдайност, уважение. Здраве и радост!

ЧЕСТИТО!

д.и.н. Николай Червенков, председател на Научното дружество на българистите в Република Молдова
гр. Тараклия, 2 април 2007 г.

ТЕАТЪР

КОМЕДИЯТА „КРИВОРАЗБРАНАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ“ НА СЦЕНАТА НА ТЕАТЪР „СМЕШЕН ПЕТЪК“

Д-р Иван Симеонов
Вячеслав Киосе

Добри Войников постига траен успех с комедията си „Криворазбраната цивилизация, смешна позоришна игра в пет действия“ (1871). В нея той изобличава някои негативни страни от тогавшната действителност. Същата тема – криво-разбраното поевропейчане на българина – е била вече разработена от П. Р. Славейков в комедията му „Малакоф“ и ще бъде подхваната и доразвита по-късно и от Тодор Пеев във „Фудулеску“.

Главно действащо лице е гъркът д-р Маргариди, който с мнимата си цивилизаторска роля преследва чисто егоистично-практични и престъпни цели. В неговата мрежа попадат простоватата и наивна Злата, синът ѝ Димитраки и преди всичко дъщеря ѝ Анка, която в края на краищата става жертва на самозвания цивилизатор. Носител на здравите нравствени начала на българите е хаджи Коста, който веднага забелязва лукавщината и лицемерието на д-р Маргариди. Противници на моралната поквара, скрита зад благовидното лице на цивилизационната идея, са още баба Стойна и Марийка. От сблъскването на тези две групи се появяват и комичните ситуации, и драматизмът в пиесата. В комедията надделяват критично-изобличителните елементи, антифанариотската тенденция и идеята да се пази и поддържа патриархалният български морал.

Изборът на дома за сюжетно-композиционен център в творбата е предопределен от историческата съдба на народа ни. Лишен от векове от своя държава и от участие в държавно-политическия живот, той превръща своя дом в обект на усилията си за социална и икономическа реализация.

В комедията са изградени два контрастни модела на обществено поведение – този на семейството на хаджи Коста, в което „мъжът тегли на една страна, а жената на друга“, и семейството на баба Стойна, според която „господ... дал мъж и жена... да си животят наедно и да се радват един други“.

Пиесата започва със семеен скандал и всички възлови за развитието на действието моменти са свързани с такива

скандали. В първия от тях се очертава драматургичният конфликт и всеки следващ придвижва решително действието напред. Семейните скандали изпълняват композиционна функция – в тях се осъществяват завръзката, кулминацията и завръзката на творбата.

Животът и мисленето на баба Стойна са свързани със затворения свят на нейния дом и черквата като място, където се извършва актът на священодействието, насочен към създаване на здраво семейство. Животът на хаджи Коста протича между дома и дюкяна, но макар и излязъл от къщи, той все още е здраво свързан със семейството си. Синът му – Димитраки – е излязъл не само от дома, но и от града, от страната – той е учил в Европа. Докато бащата като занаятчия все още участва непосредствено в създаването на материални блага, синът вече желае да работи „при голям търговец“. Тази проява на провинциалната му комплексирания е показател за разрушаването на единството на патриархалния свят, в резултат на което в съзнанието на сина индивидуалният житейски ред е придобил абсолютно частен характер, изолирал се е от регулиращата санкция на общественото мнение.

Проявите на Димитраки в неговия дом са епизодични, по думите на баща му той „целий ден мутай по улиците с френските чапкьни“. За него домът е едно от местата, в които той пребивава. Подобно развитие има и представата на Анка и Злата за семейния дом – според хаджи Коста те са го превърнали в „хан“, „газино“, „керхана“. Така чрез поведението на част от героите се извършва функционална трансформация на дома – от крепост на българщината и здравия народен морал, той се приближава до пътя, улицата, до нищото, достъпно за всекиго пространство, в което е възможно присъствието на представители на различни възрасти, социални групи, националности и което се изпълзва от етичния контрол на по-възрастните хора.

За оценка на сегашната атмосфера баба Стойна привежда като неоспорим

факт свидетелствата за венчаването на баба Рада, баба Зейна и за своето задомяване. Нейните разкази носят не само информация за някогашния живот, но те са и средство за обяснение на действителността и за проникване в бъдещето. Сегашното, взето извън контекста на маналата традиция, носи заплаха за загубване на ценностните ориентири и за денационализация. В речта и съзнанието на Злата, Анка и Димитраки, обратен, единственият времеви ориентир е „сегашното“. Те търсят идеала си в него.

Противоречията между двете, характеризирани по-горе групи действащи лица, се проявяват и по отношението им към магията, тайнството, като елементи на културния модел. Баба Стойна възприема акта на венчаването като магически ритуал (накусването от попвата чашка води до сливането на сърцата в едно). При срещата си с Маргариди тя за пръв и единствен път използва магия, за да го победи. В първите пет явления на трето действие Маргариди успява да преобърне традиционното поведение на младежите и да доведе до нарушаването на изконни етични норми, което за баба Стойна е сигурно проявление на нечистата сила. Нарушаването на етичната норма се възприема от нея като свръшек на света, за това, че се е появил Антихристът.

В сблъсъка на баба Стойна с Маргариди се отразява колизията на две противоположни системи на нравствено възпитание, на две култури, на два модела на света. Съществен момент от характеристиката на тези модели е мястото на храната, на яденето и пиенето в тях. За баба Стойна съвместното ядене е знак за съществуване на семейството. Спомените, свързани с мъжа ѝ, са и спомени за обща трапеза. Отношението към семейната трапеза е основополагащ елемент и във взаимоотношенията в семейството на хаджи Коста. Неслучайно голяма част от скандалите и конфузните моменти в пиесата са свързани с нежеланието на Злата да приготвя обяда. Анка даже няма време за ядене, тя е заета с шиене на рокли и с тяхното из-

пробване пред огледалото. В действие пето отношението на Маргариди към яденето и към половия живот е чисто консумативно-хедонистично – за него и двете са средство за удоволствие: “Ще поседим тука някой и други ден, додето ти се наситя, па сетне... не лук яли, не на лук миришат”. За баба Стойна и за хаджи Коста яденето е естествена необходимост след изпълнения с работа ден, докато пиршеството, което Маргариди си приготвя, е пир на чревоугодник. То не носи белега на одухотвореност, ритуалност от човешкото общуване, доброта и веселие.

Явлението “криворазбрана цивилизация” се ражда в резултат от разпадането на стария фолклорно-християнски културен модел и от създаването на нов. Успехът на Добри Войников да улови и художествено да отрази чрез пълноценни художествени образи хода на времето в една преломна епоха гарантира дълголетие на комедията.

Темата на „Криворазбраната цивилизация” е подсказана на Добри Войников от самия живот на неговия народ. Изолиран в продължение на повече от четири века, българинът открива своята изостаналост от културното и икономическото развитие на съседни и по-далечни народи и това поражда неговото понижено самочувствие и провинциалните му комплекси. Този процес има своето начало още във времето на Паисий Хилендарски, който създава „История славянобългарска” колкото като полемика с родоотстъпниците, толкова и като документ за претъжността.

С това безсмъртната “Криворазбрана цивилизация” заема достойното си място във веригата на българската литературна класика. Винаги актуална, класиката обаче се променя под влиянието на времето. Сценичната реализация на произведението има различни акценти през определени периоди от развитието на обществото. Искане да анализираме само две постановки на “Криворазбраната цивилизация”.

Първата – на Шуменския театър, състояла се през лятото на 2006 г. Основният мотив на спектакъла беше свързан с голямото събитие – приемането на Република България в ЕС. Проблемите на културната интеграция и за съдбата на българската култура са основни въпроси, засегнати в този забележителен спектакъл, поставен на високо професионално ниво и с много добра актьорска игра. “Европейската култура взема от такива народи, както и ние, най-хубавото, пък какво връща?”

– така един от актьорите резюмира спектакъла с думите на главния герой Димитраки Маргариди.

По-близка в идейно отношение до първоизточника се получи постановката на “Криворазбраната цивилизация” на Тараклийския театър “Смешен петък”, посветена на 25-годишния юбилей на театъра, изнесена на сцената през есента на 2006 година. Задачата на режисьорите Иван Боримечков и Вячеслав Киосе беше да се спазва възрожденския дух на Войниковата комедия. “И децата ви, и децата на децата ви никога да не забравят бащиния език и да могат с гордост да кажат: “Аз съм българин!” – казва бащата на Анка – Хаджи Коста – на младоженците. Сватбата на Митко и Анка в тази постановка се проявява като един “хепиенд” с надежда за нова, чиста страница в живота на една нация, добиваща своята своеобразна “цивилизация”.

В ролята на бай Коста се изяви Иван Боримечков, който в своето изпълнение наблегна на житейската мъдрост на героя, носител на българските нравствени добродетели. Злата беше представена от Галина Мунтян, която подчерта в нейния образ жената в заблуждение, опитваща се да наложи в семейството си криво-разбрания цивилизационен модел на поведение. Елена Ялама в образа на Анка бе пленителна в своята чистота и невинност, предизвикваща у зрителите съчувствие. В ролята на д-р Маргариди се възплъти Вячеслав Киосе, който разкри убедително двуличието на своя персонаж, носещ зад външното модно лустро коварни замисли. Много от актьорите в този спектакъл са студенти от Тараклийския държавен университет и от колежа към него. Постановката

на театъра беше посрещната с голям интерес – залата беше винаги пълна. Несъмнено тя допринесе за повдигане на родолюбивия дух у местното българско население.

Мерило за развитието на един народ е не това кой е той, а това какво той счита за прекрасно и истинско и по какво въздиша. Трябва да осъзнаем, че ако искаме да вървим напред, то единият ни крак трябва да остава на мястото си, докато другият трябва да прави следващата крачка. Може би един ден ще престанем да рушим всичко след себе си, ще се хванем и ще изхвърлим всички чуждестранен тор, натрупан в “задния двор на Европа”. Може би един ден ще разберем, че ние сме били и продължаваме да бъдем хора, а не стадо волове; че човекът, който създаде компютъра, е българин и че такъв човек може да бъде всеки от нас. Ние можем да съхраним и опазим нацията си, ако вярваме в нея. Защото истински показател за цивилизацията не са размерът на богатството, степента на образованието, големината на градовете или обилието на реколтата, а обликът на човека, който се възпитава в тази страна.

Литература

1. Арнаулов, М. Творци на Българското възрождане. Том I-II. С., 1969.
2. Динеков, П. Възрожденски писатели. С., 1962.
3. Игов, Св. Кратка история на българската литература. С., 2005.
4. Радев, И. Българска възрожденска литература. С., 1980.

РЕЦЕНЗИИ, ОТЗИВИ

Безспорен изследователски труд на бесарабски автор

Проф. д.и.н. Михаил Станчев

Книгата на известния българист д-р Иван Грек от Република Молдова „Гюлмян-Дюльмен-Яровое“ е посветен на историята на родното му село, в което той е живял около двайсет години. Колкото повече вниквах в книгата, толкова повече си мислех, че авторът сякаш пише и за моето село Кортен, когато беше пълно с роднини и приятели, а сега почти никой не остана в него. Както в дома на И. Грек живее неговият племенник, така и в нашата къща живее моят племенник Георги – синът на брат ми Димитър Станчев. Това е характерно за повечето български домове, собствениците на които живеят в градовете.

Сведения за село Гюлмян намираме и при други автори: В. А. Колесник. Евгеновка (Арса). Ономастика. Говор. Словарь, Одесса, 2001; Дебалканизация българских переселенческих говоров в Украине. Грамматическая система. Одесса, 2003; Д. И. Мисерджи. Делжилер в Бессарабии. Одесса, 2004. Както е известно, Евгеновка е дъщерно село на с. Гюлмян и молдовска Твардица, а в с. Делжилер са се преселили двайсет семейства – българи от Гюлмян, както и в с. Чага (Елизаветовка), Кролевка (Ново-Георгиевка) и Московей. Специално изследване за селото до сега няма и И. Грек запълни тази празнина.

Авторът, който повече от 40 години се занимава с изучаването на историята и културата на българите и гагаузите в Молдова и Украйна, това са материали от руските, украинските, молдовските, румънските и българските архиви през втората половина на XIX–XX в., а също така и теренни проучвания, част от които той преди време е обнарувал. И. Грек използва данни за своята книга и от вече публикуваните изследвания на А. Скалковски, А. Зашук, А. Клаус, Н. Державин, И. Мещерюк, К. Поглубко, С. Новаков, Н. Червенков и други. За автора голяма ценност представляват както спомените на старите жители от с. Дюльмен – фамилията Грек, Грекови, Деневи, Деде, Бардук, Бахчиванджи, така и неговите лични спомени.

Ако погледнем на структурата на книгата – това е монографично изследване за историята на едно бесарабско село. Много се радвам, че в историческата и лингвистическата литература в Молдова, Украйна и България започнаха да се появяват сериозни изследвания (както исторически, така и лингвистически) за бесарабските села, населени предимно с бъл-

гари. Спомням си едно от първите книжлета „Степной родник“ (за село Кортен) на моя учител по история Савели Новаков и сега появата на редица сериозни трудове за селата Паркани, Чийшия, Ново-Ивановка, Евгеновка, Твардица и други.

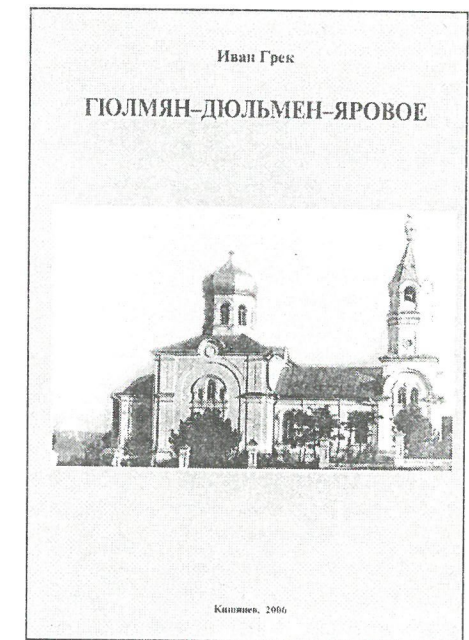
Книгата на И. Грек е разделена на десет части, в които той описва произхода на названието на Гюлмян, самото преселване и основаването на дъщерните села, подробното описание на стопанската дейност на селото и историята на селската черква, училището, традиционната българска култура, религиозните и календарните празници. Особено внимание авторът отделя и на събитията в селото през румънския му период, по времето на Втората световна война и през съветския период.

Самото название на селото авторът не свързва с легендата на българското село Роза (бивше Гюлеменово, Гюлово), Ямболско, от което се преселват българите през 1828-1829 г. в Бесарабия и основават Гюлмен. И. Грек смята, че селото е кръстено в съответствие с българските традиции да дават име на населеното място на един от първите преселници – „доганджията“ Гюлемен, обаче не отхвърля и идеите на проф. Е. Боев, проф. Т. Балкански и езиковедката В. Колесник за топонимията на селото. От всички версии за произхода на името авторът смята, че документално в молдовските архиви е отбелязано името „Гюльмень“, а в историческата памет на жителите му се е запазило названието „Гюлмян“.

Преселването на гюлмянците след Руско-турската война през 1828-1829 г. авторът разглежда в общоисторическия план, характеризирайки масовите преселвания на българите в Русия, уточнявайки обаче, че това не е обикновено преселване, а емиграция в Русия на стотици хиляди българи, която се обяснява с политически и икономически причини – тежки хуманитарни последици, което съвременните изследователи биха определили като хуманитарна катастрофа. Или както бесарабският поет Нико Стоянов пише:

*Напуснал свидните Балкани
не да търси лек живот,
а българин да си остане
и да пази своя род!*

Авторът пише, че гюлменците се настанили на един парцел земя повече от четиристотин

хектара, който граничи с други български колонии като Исерлия, Купаран, Чумлекьой, Валя-Пержа и немската колония Мало-Ярославец I. Земята си оставала държавна, дадена е на селската община да я управлява. Важен момент са и преимуществата, които получават българските преселници: статут на свободни колонисти, които имат право да стопанисват земята, както си искат, да се занимават с търговия (на други съсловия от Руската империя се забраняваше да се занимават с търговска дейност в българските колонии), освобождаване от военна служба и данъци (българите имаха право да преминават в други съсловия, в това число и търговското).

От книгата на И. Грек виждаме, че редица семейства от село Гюлмян се отделят и се задомили в селата Евгеновка (Арса), Делжилер, Чумлекьой, Гасан-Батир, Болград, Московей и други. Основаваки се на преброяването на населението през 1835, 1850, 1859 години (така наречените „Ревизийски сказки“), авторът констатира, че списъкът на първите преселници в Гюлмян от 1830 г. още не е намерен, обаче по данните от 1832 г. в селото се наброяват 88 семейства, а през 1835 г. – повече от 100.

Интерес представлява анализът на автора за фамилията от селото, който позволява на И. Грек да отговори на редица въпроси за произхода на фамилията, имената на гюлменците, запазване на традициите в еволюцията на имената и фамилията. Авторът обяснява, че редица фамилии имена в селото се появяват от прякорите: Браки, Мандо, Парли кошкоката, Гутката, Дилдер. Други фамилии имена произхождат от стопанската дейност, с която се занимавали гюлмянците – Корчмарь (Кръчмар), Оборжи (Абаржи – търговец с тъкани) и други.

Срещат се и фамилии от гагаузки произход: Киасеогло, Радкоглу, Сайрали, Мешилиогло, Янчогло, а редица фамилии показват или етническата им принадлежност (Грек), или предишното местоживее (Загорец). Сред голменските мъжки имена се срещат Ангел, Андрей, Атанас, Василий, Величко, Велю, Герги, Господин, Дечу, Желю, Злати, Иван, Кръсто, Минко, Пенчу, Петър, Станчо, Стефан, Съби, Христо, Шерю, Янко и други, а сред женските – Ана, Антония, Варвара, Вела, Домна, Дона, Ефимия, Злата, Ивана, Катерина, Мария, Калина, Неда, Пена, Рада, Руса, Стана, Съба, Тодора, Яна и други.

В книгата са посочени и роднинските връзки (по мъжка линия) и появата на голменските родове. Повечето от тях са формирани още от образуването на селото, защото 50 дка, които получават българите, не могат да се делят или предават по наследство на синовете (3-4 със своите жени и деца или на внуците). Авторът подчертава, че през 1835 г. в селото имало само едно семейство в класически смисъл: родителите и децата им – фамилията Топал, която след 100 години се разклонява на осем семейства. Към подобни фамилии в селото от 1830 г. авторът причислява и семействата Берил, Кащи, Абаржи, Гербали, Сарайи, Булат, Губан и други. Към съвременните големи голменски родове се отнасят и фамилиите Грек, Бахчиванджи, Диде, Бардук, Корчмар и други.

Доста подробно И. Грек описва стопанската дейност на жителите от основаването на селото до ден днешен. Основният занаят е земеделието, обаче недостигът на земя довежда до изселването на голменци в други села и образуването на дъщерни колонии. Друго, с което се занимават селяните, е животновъдството, особено развъждането на овце, крави и коне, които са били основна теглова сила. Ако българинът не си засади градина и лозе, той няма да бъде стопанин, затова, както подчертава авторът, голменците, когато се преселвали, са взели от родните си места лозови пръчки и фиданки и ги засаждат по новите земи. Лозарството става един от основните поминъци на голменци и тогава, и сега. Развиват се и такива занаяти, като обущарство, шивачество, ковачество и други.

Важно място в изследването на И. Грек се отделя на религията и образованието. Самият факт, че българските преселници в Русия получават право на свободно вероизповедание и образование, поражда вековният стремеж на всички да се учат и да изповядват своята религия. Авторът изяснява датата на изграждане на голменския храм и въз основа на архивни документи смята, че черквата „Свети Георги“ в селото е била построена в средата на 40-те години на XIX в. и започва да действа от 1850 г. Страдата обаче е била ненадеждна и на 6 ноември 1895 г. голменци откриват нов и красив храм на стойност 30 хиляди сребърни рубли,

който се е запазил и до днес. Посочен е първият свещеник в селото – българинът Георги Греков. В течение на един век в селото са черкували петима свещеници: Г. Греков (българин), В. Яковенко (молдованин (или молдовец?) с украинска фамилия), В. Бондаков (руснак), П. Данилескул (молдованин) и А. Марков (българин). Последният – Алексей Марков е бил свещеник повече от 40 години и имал семейство с девет деца.

Освен черквите българските колонисти са строили и училища. Според автора голменци са използвали молитвеник дом и обучението се извършвало на гръцки от свещениците, които са проповядвали на гръцки и в България. През 1842 г. в селото е било открито църковно-приходско училище, в което е имало един клас и обучението се извършвало по Ланкастерския метод (взаимно обучение), за „да се пише по-добре и чисто, да се чете свободно славянски книги и да се знае добре аритметиката“. Преподавали са следните предмети: Закон Божий (както и свещена история и катехизис с основите на нравственото възпитание), първи четири правила на аритметиката и красноречието.

За съжаление в един отзыв не може да се каже всичко, обаче искам да подчертая, че И. Грек в своята книга описва и традиционната култура на голменци, традициите и обичаите, обществените прояви на хората.

Голям интерес предизвиква тази част от книгата, в която авторът описва селото през румънския му период (1918-1940), защото в историческата литература за тези години почти нищо не се знае. Румънската власт, която провежда политика на румънизация сред българите, и заедно с глада от 1925-1927 г. в Бесарабия предизвикват миграционни процеси сред българското население. Голменци се изселват и основават редица други села: Чага (сега Елизаветовка) и Кролевка (Ново-Георгиевка). Особено много бесарабски българи в средата на 20-те години емигрират в Латинска Америка, и по-специално в Бразилия и Аржентина. Авторът смята, че без документално изследване не може точно да се каже колко голменци са заминали, но теренните изследвания показват, че са повече от 22 семейства (около 110 човека). Не е било лесно и на българите, които са останали в селото. След реформата румънците фактически оставят повечето от българите без земя и те са принудени да станат аргати.

Говорейки за образованието и културата, авторът подчертава процеса на румънизация на българите в училищата и арогантно отношение на румънците. За пръв път в историята на селото в края на 20-те години в училището се появяват и първите даскали от български произход – Иван Бардук и Георги Топал.

И. Грек описва и репресиите сред бесарабските българи. Особено през 40-те години, когато Голмен и други бесарабски български села попадат под съветска, после под румънска и накрая отново под съветска окупация. Ако си с

румънска ориентация, те репресират съветите, ако си със съветска – румънците. Репресните намаляват броя на жителите на селото. Преди войната (1930 г.) българите в Голмен са 2300 души, а след войната и репресиите – два пъти по-малко. И досега, подчертава авторът, броят на българите голменци не може да стигне до тази цифра. Част от тях са изселвани като кулаши преди войната, други са емигрирали в България по време на войната, но повечето (200 души) са мобилизирани в т.нар. трудова армия в Уралските заводи, мините в Донбас и Кузбас, Горни Алтай, Сибир и Заполярието. Както пише авторът: „Не успяха голменците да се върнат от Трансилвания през 1944 г., където са били мобилизирани от румънците, като съветската власт отново ги мобилизира и ги изпрати в Сибир“. Трудно се четат страниците, на които авторът описва патилата на своите съселани, които са били законопослушни и изпълнявали заповедите на властите. Особено страниците за глада в Бесарабия и в село Голмен през 1946-1947 г., още повече, че това са фактически спомените на самия автор.

Авторът изследва и следвоенния период в историята на селото, началото на „колхозното движение“, икономическото и културното му развитие през 60-те – 90-те години. Интерес представляват и описанията за бележитите голменци: Василий Деде – един от областните ръководители на потребителска кооперация в Одеска област, Антон Деде – един от ръководителите на „Интурист“ в СССР и негов генерален представител в България (1989-1992 г.), Иван Янчев – бивш директор на един от най-големите заводи за фураж в Одеска област, Иван Греков – преселник заедно с родителите си в България по време на Втората световна война, морски офицер (капитан I ранг) и военен командант на град Варна, бизнесменът Иван Бахчиванджи, генералите Петър Стойков и Петър Андреев, ректор на Приднестровския държавен университет, проф. Степан Берил и други.

И. Грек не подминава и темата за съвременното състояние на селото, особено за демографското му състояние и за неясното бъдеще не само за Голмен, но и за повечето от български села в Украйна и Молдова. Интерес предизвикват и приложенията към книгата: списъци на жителите на селото по „Ревизиите 1835, 1850 и 1859 г., както и някои други документи.

Като цяло книгата на И. Грек потвърждава тенденцията за необходимостта от подобни изследователски трудове за българските села в Бесарабия, написани професионално и на основата на богат документален материал, представляващи интерес не само за специалисти, но и за читатели, които се интересуват от историята на бесарабските българи.

„БЪЛГАРСКА НАРОДНА ПЕСЕН“

Славка Петкова-Марчевска,
преподавател в Тараклийския университет

През 2006 г. издателството на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ отпечата труда на проф. д-р хабилитат Петър Стоянов „Българската народна песен. Тоналност, лад и мелодика.“ От пръв поглед още ни впечатлява темата – това не е изследване на мелодичното своеобразие в даден регион или на особеностите на отделен жанр, а насочване към основите на българския песенен фолклор в съвкупността на цялото му многообразие.

Проф. П. Стоянов анализира възгледите на редица фолклористи за звуковода, лада и тоналността на народните песни, като посочва непълноти, неточности и противоречиви моменти в утвърдената в съвременната музикална теория представа за ладовата система на фолклора. За уточняване на тези проблемни моменти авторът изследва народната песен в светлината на античните звуководи, подчертавайки, че макар античната музикална доктрина да е обект на внимание на етномузиколо-

гията още от времето на нейното зараждане, то повечето теории в тази насока са несвършени и неубедителни, поради пристрастеността на авторите им към догмите на европейската функционална школа. Той се стреми да избегне тази опасност и запази самотитната логика на мисленето си, като се опира на античните философи Платон, Аристотел, Птолемей, Аристоксенос, Плутарх и др.

В изследването си проф. П. Стоянов използва фундаменталните за музикалната теория термини тоналност и звукоред с ново съдържание, а също така създава и нови термини: тонална макро-система, ладова парадигма, интонационна формула, акустически амбитус и др., за да създаде стройна теория за ладовата основа на българската народна песен.

Твърдението си за наличието на монотоналност и политоналност в българските народни песни авторът обосновава в резултат на огромна изследователска работа – анализ на десет хиляди песни

„Роден съм, да помня“

Лазар Георгиев

В края на миналата година известният бесарабски поет Михаил Бъчваров-Бондар ни зарадва с още една своя книга – осмата поред, ако се вярва на указаната справка на втора корица. За две десетилетия от първата стихосбирка на автора осем книги не са малко за един поет, като се има предвид непрекъснатото му движение от една държава в друга и опитите му да пише на официалния или майчиния език. Столичната издателска къща „Няголова-Кавалет“ поема трудната задача да подбере най-хубавите стихотворения на Бъчваров и заедно с някои нови поетични творби достойно да представи автора и да покаже неговата поетическа мисъл, философската му изповед за живота. Следва определено да се признае, че тя е успяла да постигне своята цел: в няколко цикъла са

поместени най-силните стихотворения на Бъчваров, като е намерена и оригинална и подходяща полиграфическа форма за разполагането на творбите, придружени с великолепни образи и картини на Владимир Димитров-Майстора.

В увода поетесата Елка Няголова дава явна и точна оценка за стиховете на М. Бъчваров и ще си позволим да представим казаното от нея за автора:

„Роден съм, да помня“ е не само заглавие на стихотворната книга. Това е синовна изповед – с шепот, задъхано, през сълзи. Прилича на жеравен вик – преди птицата, познатата земята си, да се е спуснала към нея. А може и вик да няма – той е бил наум, в дългия и изтощителен полет към родното... Затова не правете хладни анализи: колко е пътувал болният от любов към

Отечеството жерав; колко висок е полетът му; какво е казал или премълчал. По-важна е тази негова самоосъзнатост, че е роден и живее, за да помни. Дали и сред птиците ята е като при хората – животът избира онези, които да наговори с паролата на спомена за корен и род, за език и Родина... Иван Паустовски казваше: „Паметта е може би най-силното нещо, което се бори с Времето. И го надвива...“

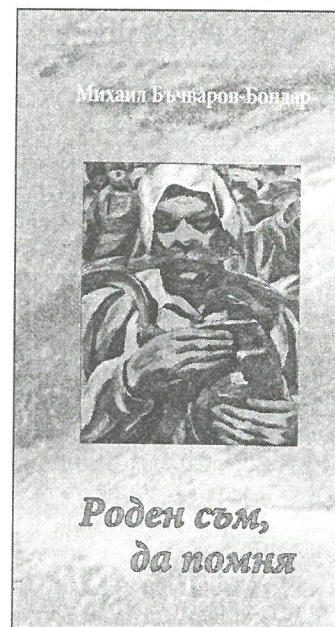
Стиховете на Михаил Бъчваров-Бондар са една такава парола. На него и на неговия род им се наложило дълго да я помнят. Родени в Бесарабия, след историческите преселения от България, опазвали паметта си в немайчина езикова среда, насън и наяве те са се завръщали, шепнейки поверената им парола. А стиховете на Бондар са една молитва преди поредния полет...“

Надяваме се, че поредната стихосбирка на Михаил Бъчваров-Бондар ще се посрещне с интерес от четящата публика и всеки по своему ще оцени

от академичните сборници за различни региони: „Народни песни от Тимок до Вита“, „Народни песни от Североизточна България“, „Народни песни от Средна Северна България“, „Народни песни от Самоков и Самоковско“, „Народни песни от Югозападна България“, „Народни песни на българите от Украинска и Молдавска ССР“ и др. Машабността на анализирания фолклорен материал придава представителен характер на изследването.

В предговора е направено предложение за връзката на българската народна песен с древнотракийския мелос, който е оказал значително въздействие върху музиката в Древна Елада и оттук съвпадението на част от ладовете в българския фолклор с античните октохорди. За съжаление хипотезата не е разработена по-нататък в изследването, което има по-различна насоченост.

Книгата „Българската народна песен. Тоналност, лад и мелодика.“ е ново, интересно явление в областта на музикалната фолклористика както в България, така и в Молдова.

таланта на автора, но едно е безспорно – поетичният дар на Бондар все повече се утвърждава, името му намира широк прием сред поколенията и заслужено следва да бъде оценен приносът му в поезията и българската култура.

Николай КУРТЕВ

Идва пролет

Слънцето лъсна Земята –
Тя леко отвори очи.
Идва пак пролет – засмяна
От топли и нежни лъчи.

Слънцето гали Земята –
Ту я пали, ту я студи
Влюбена, сляпа и смята
Ново чудо пак да роди.

Астропсихология

Нов полет започнах
в предзимно небе.
Стихия небесна

ЧИЙШИЙСКИ ПОГОВОРКИ

1. Гладна мечка уро не играй.
2. Спала мечка до га щяла, не яла кво щяла.
3. Ку са мъчиш, жа се пъчиш.
4. Триста гледали, трима отбрали (разбрали) и пак питали.
5. Жа бъди га стана мома.
6. Не питай старилу, ми питай патилу.
7. Клепи както мишка в брашно.
8. Скача както чарвена мишка.
9. Чуляк гато сами са удари – не го були.
10. Уплаших заяка, сега можа да чакам с гладните.
11. Луд изява и два зелняка, ми унова е луд, който дава.
12. Изеш си залака да не та гони циганчито.
13. Тоа тулум: чорба и вода.
14. Колкото си ги исчува, толкова си ги испука.
15. Гузян не гонян бяга.
16. Чуляк дету сами си направи – всичкото село да се мъчи, няма да мой.
17. На глед кату тиква на плет.
18. Сулен на суд не вудили.
19. Както ти свирят, тъй жа играиш.
20. Наел са – прудал са.
21. Мама на Митарчо думаша.
22. Тряя жа тегли кола.
23. Кантаря не знай не бати, не кака.
24. Дету е тънко там се къса.
25. Тънко приде.
26. Бръсни са.

изцяло ме взе.
Омайно небето –
звездите до мен.
И черната дубка
засмука ме в плен.
Навред е студено,
треперя от студ.
А вътре горещо
и сладост, и смут.
Пулсират звездите –
опасна игра.
Завличат глупаците
съвсем нашега.
Тя – гърло без дъно –
безкраен е глад.
Тя – Черната дупка –
рай сладък и ад.

27. Упънал ваталте
28. Присмял са дармон на ръшето, че му се големи дупките.
29. Спумина се.
30. Няма да го бъди.
31. Га се обърни колата – млогу пътища има.
32. Човешо месо на пастарма не става.
33. Кулилото върви от пармак на пармак.
34. Не пъсем трябва, и ний хляб ядем.
35. С хората на реда.
36. Лятно лайнице, зимно зайрице.
37. Два остри камака, брашно не месят.
38. Кво са вартиш га че имаш шило в гъза.
39. Га упре шило до газило.
40. Кво се въртиш, га че се въртоглав.
41. Ранно пиле, рану пей.
42. Видяла й баба щипани, ми иска ощи и апани.
43. Ми те тря примитът за теби.
44. Слаб му ангела.
45. На – тва мий кръст, ако лъжа.
46. Видиш ли хубово - не бързай да се радваш, Видиш ли лошо – не бързай да се плашиш.
47. Нека да пужувеи наша Варвара.
48. Бърза кубила – слямо рудила.
49. Бързо говно, но връх не прави.
50. Станах пишман.
51. Който исприваря, той натваря.
52. Чуляк душа носи.
53. Душа мяра знай

ПЪРВИ СТЬПКИ

Творби от поетическия клуб

В теоретичния лицей “Христо Ботев” успешно работи под ръководството на Валентина Чернева литературен клуб с учениците. Тук ви представяме първите поетични прояви на някои от членовете. Да се надяваме и в следващите броеве на алманаха да бъдат ошастливени и други членове на клуба с нови и още по-добри литературни творби.

Юлия Миткова, 12. клас

Мечта-реалност

Чудна вечер – тиха, ясна,
пленителна, таинствена и чиста.
Сразява ме зората и прекрасна,
чарува ме и влиза в моите мисли.

С червено-златна красота
покрива тя поля и друми.
И стори ми се, Майката Земя
във тишината шепне своите думи.

Навярно и душата ми заспа,
пленена, нищо вече не разбира.
Но слънцето се скри и ноцната тъма
Засвири с своята тъжна лира.

Отново връщам се в реалността,
не искам мечтата да оставям,
пак възприемам аз такъв света,
какъвто има го и пак съня забравям

Отново завист, страх и зло
на моята съдба печат оставят.
Спасява само вярата в добро,
надеждите, че зло-добро направят.

Свободна се чувствам

Свободна чувствам се, свободна!
Закривам си очите и представям,
че съм на връх скала огромна
и с ясно-синьото небе се възхищавм.

Свободна чувствам се, свободна,
и искам като птица да летя
под слънцето, под небосвода,
над къщи, над гори и над поля.

Да се оглеждам във кристалната вода,
да вдъхвам чуден горски въздух.
И всичко неизвестно досега
да ме погълне, да повдигне моя дух.

Да завърти и да откъсне
Сърцето буйно от гърди.
Да смие всичко страшно, мръсно,
да го напълни пак с мечти.

Доброто и злото

Защо така е устроен света,
че злото с доброто са редом
и след радостта идва следом
една непомерно ужасна тъга.

И днес ти пееш, обичаш, се радваш,
прославяш си своите дни и живота,
а утре обръща се пак съдбата,
ти всичкото драго отново загубваш.

Добро да направиш, излиза на зло.
Тъй често добро се забравя
и само в душата ти белег оставя,
тя иска обратно да върне с добро.

Но дните минават и всеки разбира,
че черно и бяло взаимно се сменят
едно подир друго и те се забравят,
но без тях даже вечна надежда умира.

Защо е доброто? За по-лек живот?
Не. Със злото в вековна война да се бори
и нещо хубаво вечно да стори,
да стане за нас най-големият имот.

Защо така е устроен света,
че злото с доброто са редом
подир радостта идва следом,
една непомерно ужасна тъга...

Усмиввай се

Усмиввай се денем и нощем.
Животът чака да се радваш
на всичките минути Божии,
на всяка стъпка за наслада.

Не чакай весели моменти,
сама прави ги и учи се
да бъдеш силна, пред проблеми
не се сломявай и не спирай.

Усмиввай се, когато сили вече нямаш,
когато ще почувстваш, че света е променлив,
когато ще ти бъде тежко да се радваш
и ще разбереш, че животът е игри.

На майка ми

В хладните прегръдки на живота,
в час, когато гръм гърми,
в самота на нощна кроткост
виждам те както преди.

Пред лика свят стоиш сломено,
молитва шепнеш ти на Бог.
Очите твои насълзени
се взират в образ на Христос.

Ти гледаш тъжно и се вслушваш
с голяма вяра и надежда...
Те чакат отговор от нужда
да не сломят, а да уреждат.

Вяра

Смирено събираш за кръстен знак пръсти,
леко опираш в стъклото чело,
целуваш икона със сълзите гъсти,
коленете свиваш за земен поклон.

С приглушен шепот, с молец поглед,
в които има болка и надежда,
безрезервно доверяваш се на Този,
който с благодарност те поглежда.

Слънчева история

Потъва слънцето зад хоризонта...
И този ден отиде да почива...
В огнената памет на живота
Създава се история правдива.

То е познало битки и възторзи,
сълзи, победи, подвизи и страст.
Видяло е и обич, страх, несгоди,
и пак мечтае да ги зърне в нас.

Залъзва то отново да се върне
и утрото в нов ден да прероди,
за да послуша песните ни мъдри
и житото в полето да сдобри.

Детски смях отново да припомним,
приказки народни да въодушеви,
да пробуди планините горди
и всичко, що е свидно на нашите души.

В простора златни да окъпи
щедрата земя на нашите деди
и да извиси техните постъпки
за още една обич, която ще пламти.

В църква Божия вяра да пробуди,
отшелници, монаси да обогати
и никога то нищо да не губи
от чудната хармония на земните творби.

Потъва слънцето зад хоризонта...
И този ден отиде да почива...
В огнената памет на живота
Създава се история правдива.

• Татяна Германова, 12. клас

Майка...

Майчини очи винаги те гледат.
Майчино сърце само теб те следва.
Майчини ръце почивка не видели.
Майчина душа за теб трепти.
– Къде си?

Нейните очи са пълни с скръб и мъка –
в този свят не ще да има нищо леко.
Погледни ги и в тях ще видиш сам
пълнен със любов безкраен океан.

Сърцето ѝ за тебе няма да забрави,
На помощ ще ти дойде, не ще те остави.
Колко пъти според теб е то боляло,
това сърце, измъчено...толкова трептяло.

Нейната душа изстрадана остава
от неуморно мислене за тебе само.
Ти си нейния живот и нейната съдба,
ти – винаги дете, съкровена ѝ мечта.

УЧЕБНО-ИЗПИТНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

за кандидат-студенти – българи, живеещи извън Република България

I. ВИД НА ИЗПИТА

Изпитът е писмен и анонимен.

II. УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

1. БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

- Части на речта. Части на изречението.
- Видове изречения по цел на общуване и по състав.
- Главни и второстепенни части в простото изречение.
- Обособени части. Вметнати думи и изрази.
- Видове сложни изречения.
- Система на глаголните времена. Съвместна употреба.
- Наклонения на глагола. Употреба.
- Текстът и социокултурният контекст.
- Текстът в публичното общуване. Сфери на научната, медийната, гражданската, институционалната и художествената комуникация.
- Тематично и смислово членене на текста. Извличане на информация от текста.
- Лексикална и граматична норма. Системни езикови правила.
- Правописна и пунктуационна норма. Конвенционални езикови правила.

2. ЛИТЕРАТУРА

- 2.1. Автори и произведения:
- Христо Ботев
поезия: "Майце си", "Към брата си", "Елегия", „Борба", "До моето първо либе", "На прощаване", "Хаджи Димитър", "Моята молитва", "Обесването на Васил Левски".
 - Иван Вазов
поезия: "Българският език", "Отечество любезно", "При Рилския манастир", "Елате ни вижте", „Линее нашто поколение", "Епопея на забравените" – "Левски", "Па-

исий", "Кочо", "Опълченците на Шипка"; разказът "Дядо Йоцо гледа"; повестта "Чичовци"; романът "Под игото".

- Алеко Константинов
фейлетонът "Разни хора, разни идеали"; книгата "Бай Ганьо".
- Пенчо Славейков
поезия: "Cis moll", "Ни лъх не дъхва над полени", "Спи езерото; белостволи буки", "Самотен гроб в самотен кът"; поемата "Ралица".
- Пейо Яворов
поезия: "Градушка", "Заточеници", "Ще бъдеш в бяло", "Две хубави очи", "Стон", „Две души", "Сенки", "Песента на човека", „Маска".
- Елин Пелин
разкази: "Ветрената мелница", "Косачи", „Задущница", "Мечтатели", "На оня свят", „Андрешко", "Чорба от греховете на отец Никодим", "Занемелите камбани"; повестта "Тераците".
- Димчо Дебелянов
поезия: "Черна песен", "Пловдив", "Да се завърнеш...", "Помниш ли, помниш ли...", "Спи градът", „Миг", „Един убит", "Сиротна песен", „Тиха победа".
- Христо Смирненски
поезия: „Да бъде ден!", "Ний", „Йохан", "Юноша", "Стария музикант", "Цветарка", "Зимни вечери".

• Гео Милев
поемата "Септември".

• Атанас Далчев
поезия: "Прозорец", "Болница", "Стаята", "Къщата", "Повест", "Книгите", „Камък", „Дяволско".

• Елисавета Багряна
поезия: "Кукувица", "Стихии", „Потомка", „Вечната".

• Йордан Йовков
разкази: "Песента на колелетата", "Последна радост", "Шибил", "През чумавото", "Индже", "Албена", "Другоселец", "Серафим".

• Никола Вапцаров

поезия: "Вяра", "Писмо" ("Ти помниш ли..."), „Песен за човека", „Сън", "История", "Завод", "Кино", „Прощално", „Борбата е безмилостно жестока..."

• Димитър Димов
романът "Тютюн"

• Димитър Талев
романът "Железният светилник".

2.2. Знания за строежа и функционирането на художествената творба

• Художествена условност (фолклор, литература).

• Особености на условията изобразен свят (време и пространство, литературен герой, видове литературни герои, конфликт).

• Строеж на художествената творба (заглавие, мото, сюжет, фабула, композиция, елементи на композицията, основна идея).

• Комуникативен строеж на художествената творба (автор, читател, повествовател, лирически герой).

• Въздействие на художествената творба (типове отношения автор – герой и читател).

III. ОЦЕНЯВАНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ

1. Езикови компетентности:

• умее да възприема смисли от текстове с различни съдържателни, функционални и езикови особености и да обработва получената информация в съответствие с поставената задача;

• умее да подбира и да съчетава езикови средства, като се съобразява с предмета на общуване и с конкретната комуникативна задача;

• умее да подбира и да съчетава езикови средства със стилова белег,

предпочитани при общуване в различни функционални сфери;

- владее и умее да прилага лексикалната норма на съвременния български книжовен език;
- владее и умее да прилага граматичната норма на съвременния български книжовен език;
- владее и умее да прилага правописната норма на съвременния български книжовен език;
- владее и умее да прилага пунктуационната норма на съвременния български книжовен език.

УЧЕБНО-ИЗПИТНА ПРОГРАМА ПО ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ

за кандидат-студенти – българи, живеещи извън Република България

I. ВИД НА ИЗПИТА

Изпитът е писмен и анонимен.

II. УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

История на България:

- Политическо развитие.
- Власт и институции.
- Общество и обществен живот.
- Светът на българите: околна среда и менталитети.
- Култура и духовен живот.
- Религии и църква.
- Българите и светът.

Учебно – изпитна програма за подготовка за конкурсен изпит по История на България:

1. СЪЗДАВАНЕ И УКРЕПВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА. Българските земи до VII век – траки, славяни и прабългари. Българо-славянски съюз, война с Византия и признаване на Българската държава. Укрепване и разширение на България при хан Тервел.

2. ТЕРИТОРИАЛНО РАЗШИРЕНИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА ПРЕЗ ПЪРВАТА ПОЛОВИНА НА IX ВЕК. Българската държава при хан Крум. Войни с Византия за политическо обединение на българ-

2. Литературни компетентности:
• разбира условия характер на художествената литература;

• познава посочените автори и творби и свързаните с тях процеси в българската литературна история;
• притежава знания за строежа и функционирането на художествената творба.

IV. ФОРМАТ НА ИЗПИТА

Изпитът включва:

Решаване на 30 тестови задачи със структуриран отговор, като от четири възможни отговора само един е верен.

V. ВРЕМЕТРАЕНЕ НА ИЗПИТА

Изпитът е с продължителност 2 (два) астрономически часа.

VI. ИЗИСКВАНИЯ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ

• Изпитните работи се оценяват по точкова система. Максималният брой точки от изпита е 30.

• Цифровата оценка се оформя по шестобална система и представя степента на овладяване на съответните компетентности.

ските славяни. Вътрешна и външна политика. Управление и териториално-административна реформа при хан Омуртаг. Българската държава при хан Маламир и хан Пресиян.

3. ПОКРЪСТВАНЕ НА БЪЛГАРИТЕ И НАЧАЛО НА СТАРОБЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА. Приемане на християнството за официална религия. Българската църква между Константинопол и Рим. Славянските първоучители Св. Св. Кирил и Методий. България – спасител на Кирило-Методиевото дело и люлка на славянската писменост и култура. Преславският събор и въвеждането на старобългарския език за официален в държавата и църквата.

4. ПОЛИТИЧЕСКО МОГЪЩЕСТВО И КУЛТУРЕН РАЗЦВЕТ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ЦАР СИМЕОН ВЕЛИКИ. Борба с Византия за политическо надмощие. България – първа сила в Югоизточна Европа. Приемане на титлата “Цар” и издигане на Българската архиепископия в Патриаршия. “Златен век” на българската култура. Формиране на българската народност.

5. БОРБА С ВИЗАНТИЯ ЗА ЗАПАЗВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА НЕЗАВИСИМОСТ. Управление на цар Петър. Превземане на Преслав

от ромеите и борба на комитопулите за запазване на държавната независимост. Управление на цар Самуил. Падане на България под византийска власт. Административно деление на покорените земи и уредба на Охридската българска архиепископия.

6. ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И УКРЕПВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА. Неуспешни въстания против ромеите. Въстание на Петър и Асен. Управление на цар Калоян. Уния с Римската църква. Политическо могъщество и стопанско благоденствие на България при цар Иван Асен II. Прекратяване на унията с Рим и възстановяване на Българската патриаршия.

7. ЗАЛЕЗ НА ВТОРАТА БЪЛГАРСКА ДЪРЖАВА. Татарски нашествия и въстание на Ивайло. Управление на цар Иван Александър и разпадане на държавното единство. Падане на България под османска власт.

8. ДЪРЖАВНА УРЕДБА, ИНСТИТУЦИИ И КУЛТУРА В СРЕДНОВЕКОВНА БЪЛГАРИЯ. Първа българска държава – езически и християнски период. Втора българска държава. Българската народност през Средновековието. Книжовните школи и разпространение на бъл-

гарската култура сред останалите славянски православни народи.

9. БЪЛГАРИТЕ ПРЕЗ XV-XVIII ВЕК. Особенности на османската уредба в българските земи. Въстание на Константин и Фружин и походи на Владислав III Варненчик. Хайдушко движение. Първо и Второ Търновско въстание. Чипровско въстание и въстание на Карпош. Църковна уредба, книжнина и книжовни средища. Българите в европейската културна памет и в европейския политически живот.

10. БЪЛГАРСКОТО ВЪЗРАЖДАНЕ. Същност, хронология и периодизация на възрожденската епоха. Обществено-политически промени в българските земи през XVIII и началото на XIX в. Зараждане на националната идея. Паисий Хилендарски и “История Славянобългарска”. Епископ Софроний Врачански – книжовна и политическа дейност.

11. ДВИЖЕНИЕ ЗА БЪЛГАРСКА ПРОСВЕТА И САМОСТОЯТЕЛНА БЪЛГАРСКА ЦЪРКВА. Създаване на светски училища и развитие на националната култура. Движение за църковна независимост, учредяване на Българската екзархия и разширяване на нейния диоцез. Формиране на българската нация.

12. ОРГАНИЗИРАНО НАЦИОНАЛНООСВОБОДИТЕЛНО ДВИЖЕНИЕ. Георги Раковски – идеолог на четническата тактика. Делото на Васил Левски и създаването на Вътрешната революционна организация. БРЦК начело с Христо Ботев. Старозагорското въстание.

13. ОСВОБОЖДЕНИЕ НА БЪЛГАРИЯ. Априлското въстание и неговият отзвук в Европа. Признание на етническите граници на българската нация от Великите сили. Руско-турската освободителна война и участието на българите. Санстефански мирен договор.

14. ПО ПЪТЯ КЪМ НЕЗАВИСИМОСТ. Берлинският конгрес и съпротивата срещу неговите решения. Съединението и Сръбско-бъл-

гарската война. Стефан Стамболов и отхвърляне на руската хегемония. Обявяване на независимостта на България.

15. НАЦИОНАЛНООСВОБОДИТЕЛНО ДВИЖЕНИЕ В МАКЕДОНИЯ И ТРАКИЯ. Екзархията и българското учебно и църковно дело в Европейска Турция. Македоно-Одринското движение (1893-1903). Илинденско-Преображенското въстание. Мюрцшегски реформи и младотурска революция.

16. ВОЙНИ ЗА НАЦИОНАЛНО ОСВОБОЖДЕНИЕ И ОБЕДИНЕНИЕ. Формиране на Балканския съюз. Първа Балканска война. Втора Балканска (Междусъюзническа) война. Участие на България в Първата световна война. Българският национален въпрос след Първата световна война. Ньойски мирен договор.

18. БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА. Вътрешна и външна политика. Спасяване на българските евреи. Превратът на 9 септември 1944 г. и създаване на правителство на Отечествения фронт. Участие на България във войната.

III. ОЦЕНЯВАНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ

- Притежава знания за българската история;
- Умее да представя, анализира и интерпретира различни исторически източници (писмени исторически текстове, различни видове изображения, карти, схеми, статистически данни);
- Умее да дефинира основни исторически понятия;
- Умее да попълва и съставя хронологии за определени епохи, периоди и събития;
- Умее да установява синхрон между отделни събития, личности и идеи в българската история;
- Разпознава определени събития или периоди по исторически карти;

• Посочва примери, с които илюстрира съдържанието на дадено историческо понятие.

Изпитните работи трябва да разкриват историческите компетенции и общата езикова култура на кандидатите.

IV. ФОРМАТ НА ИЗПИТА

Изпитът включва:

Решаване на 30 тестови задачи със структуриран отговор, като от четири възможни отговора само един е верен.

V. ВРЕМЕТРАЕНЕ НА ИЗПИТА

Изпитът е с продължителност 2 (два) астрономически часа.

VI. ИЗИСКВАНИЯ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ

• Изпитните работи се оценяват по точкова система. Максималният брой точки от изпита е 30.

• Цифровата оценка се оформя по шестобалната система и представя степента на овладяване на съответните компетенции.

ЛИТЕРАТУРА

- Нягулов Бл. История на българите, С., „Дамян Яков”, 2002.
- Лазаров Ив., Пл. Павлов и др., Кратка история на българския народ. За зрелостници и кандидат-студенти., С., „Просвета”, 1993, С., „Анубис”, 1999, В. Търново, „Рови-та”, 2004.
- Гюзелев В., Д. Саздов и др. История на България, Учебник за кандидат-студенти и зрелостници., В. Търново, „Gaberoff”, 2000.
- Каймакамова М. и др. История на България, С., „Стандарт”, 2002.
- Митко Делев и др. Учебно помагало по История на България за зрелостници и кандидат-студенти, С., „Просвета”, 2001 г.
- Одобрените от Министерство на образованието и науката учебници и учебни помагала по учебната програма от 2001 г.

Печатните издания до наши дни

ПЪРВОТО ПЕРИОДИЧНО ИЗДАНИЕ В СВЕТА, за което има исторически сведения, излиза през I в. пр. Хр. В Древния Рим. Правителственият съобщения за населението се пишат направо върху стените – там, където се събира най-много народ. От такива съобщения се ражда и първият римски официоз – учреденят от изтъкнатия държавен деец, пълководец и писател Гай Юлий Цезар “Сенатска хроника”. Това става през 59 г. пр. Хр. В изданието се поместват откъси от протоколи от заседанията на сената. Скоро започва да излиза от “Всекидневна римска обществена хроника”, в която се публикуват съобщения за военни действия, заседания на сената, съдебни процеси, празници, пожари, гладиаторски игри и т.н.

Грамотни роби преписват тези ведомости на восъчни таблички и ги разнасят сред знатните граждани. Почтата изпраща екземпляри във всички римски провинции.

ПЪРВИТЕ ПЕРИОДИЧНИ ИЗДАНИЯ В ЕВРОПА се появяват в началото на XVI в. след изобретяването на съвременното книгопечатане от Гутенберг през 1445 г.

За техни предшественици могат да се смятат отворените през XV в. във Венеция цехове на “хроникьори на известия”, които записват и разпространяват злободневна информация главно за нуждите на търговията. Такъв лист, който всеки може да си купи за малка сребърна монета, се нарича газета.

На 4 декември 1501 г. в Германия се появяват първите вестници с определена периодичност – веднъж месечно. Първият от тях излиза в Страсбург под заглавие “Релации (съобщения) за всички случили се и достойни за паметта история през текущата 1609 година” Вторият вестник е “Авиза, Релацион одер Цайтунг”, което можом да преведем като “Уведомяване, съобщения или вестник”.

В Холандия първият вестник “Коуранте” (от “крант” – вестник) вижда бял свят през 1618 г.

На 24 септември 1621 г. излиза първият английски вестник “Коранте или Новини от Италия, Германия, Унгария, Испания и Франция”.

“Куранти” (от фр.) означава “който тече”, “текущ” и с тази дума се означават старинни часовници по кули и стени (в тях времето изтича), а в Русия – ръкописен вестник от XVII в., който съдържа преводи и извлечения от чуждестранни вестници и доклади на руски дипломатически представители в чужбина.

Първият френски вестник с два раздела – “Вести” и “Поредните новини от различни държави” – слиза от печатарския стан на 30 май 1631 г.

Първото научно периодично издание е френският “Журнал дьо саван” (“Списание за учените”), излязло на 5 януари 1665 г. Същата година в Лондон се появява “Философският Трансекшън” (“Философски съобщения”) – водещо научно издание в света.

В Германия през 1682 г. започват своя живот “Акта Ерудиторум” (“Съобщения за ерудитите”), а през 1688 г. – “Монатгешпрехе” (“Ежемесечни разговори”).

ПЪРВИЯТ РУСКИ ПЕЧАТЕН ВЕСТНИК излиза на 17 декември 1702 г. в изпълнение на издадения от Петър I указ “По ведомствата за воинските и всякакви други дела, които подлежат на огласяване сред людето от Московията и околните държави...” Вестникът е наречен “Ведомости”.

ПЪРВОТО БЪЛГАРСКО ПЕРИОДИЧНО ИЗДАНИЕ е “Любословие” – “периодическо повсемесечно списание”, както сочи издателят му Константин Фотинов. То излиза в Смирна, Турция, от април 1844 до декември 1846 г. – общо 24 книжки. През 1842 г. е издаден пробен брой със заглавие “Любословие или периодическо списание разних ведений”, в който е публикувана програмната статия “Предисловие любочитателю”, облъхната от родолюбив патос и патриотично рвение.

ПЪРВИЯТ НАШ ВЕСТНИК е “Българский орел” – “известник граждански, търговски и книжовен” според написаното под “главата”. Негов основател и редактор е Иван Богоров. “Българский орел” е замислен като двуседмичник, но излизат само три броя (20 април и 20 септември 1846 г. и 1 януари 1847 г.). Печата се в Лайпциг. Той е типичен информационен вестник и ратува за “чисто народен език, както се хортува по сичките страни на бащинията ни”, за възраждането и напредъка на българите – “да започнем д се усещаме като народ, който има същите правди с другите европейски народи”. Тъй че пътят ни към Европа започва не от вера...

БЪЛГАРСКО СПИСАНИЕ С НАЙ-ДЪЛЪГ ЖИВОТ, което (въпреки всички трудности) излиза и днес, е “Читалище”, основано през 1870 г. в Цариград и редактирано от Марко Балабанов, Лазар Йовчев, Петко Р. Славейков и др. Програмата му сочи, че то “като пчела цветопитаема... ще лети свободно от клон на клон на всеобщата наука”.

ПЪРВИЯТ БЪЛГАРСКИ ВСЕКИДНЕВЕН ВЕСТНИК е “Секидневний новинар”, излязал в Букурещ през 1877 г. Бял свят виждат 50 броя. Уредник е Павел С. Бобеков – революционер и председател на Привременното правителство в Панагюрище през Априлското въстание. Вестникът информира за подготовката и хода на Освободителната руско-турска война и за други актуални събития. Списва се на “употребляемия книжовен език”.

Кукерите

Кукерските карнавални игри на българите, наричани още кукове, дервиши, старци, бабугери или камилари започват в понеделник след Сирни заговезни. Този понеделник е известен като “чисти” или “песи понеделник” и с него се поставя началото на строгия тридневен пост – “тримиро”. В кукерския ритуал участват само мъже и ергени. Няколко дни преди празника те се събират, за да уточнят и разпределят помежду си обредните роли. Красивите младежи с по-нежни и бели лица изпълняват женски роли. Те се преобличат като “булки” или “невести” в бели дълги ризи и престилки на кръста. Забраждат главите си с кърпи, а устните и страните си намазват с червило. Обикновено женските персонажи носят със себе си дървена кукла – бебе. В маскарадното шествие до булката върви нейният съпруг. Неговата главна задача се състои в това да опази своята невеста от закачките и задирията на останалите мъже. Тъй като често се налага младоженецът да влиза в схватка с присъстващите, той носи на гърба си сламена гърбица или торба, която го предпазва от ударите на кукерите и наблюдателите.

Най-многобройна и шумна е групата на кукерите. Всички те са облечени в кожи или в обърнати наопаки

кожуси. Около кръста си носят колан с нанизани на него звънци и хлопки. В ръце държат дървени тояги или саби. Лицата им са почернени със сажди или са скрити под огромни страховити маски, изработени саморъчно от птичи пера, кожи, семена и прежда. Те изобразяват някакви странни и причудливи рогати животни, които всяват ужас сред публиката. Често кукерите дърпат след себе си голямо дървено чучело, наподобяващо животно, което според местната традиция се нарича “кон”, “магаре” или “камилла”. В Североизточна България това чучело прилича на грамадна птица с дълъг клюн. Сред маскираните се срещат и други персонажи: мечкар с мечка, поп, доктор, цар и царица, лесничей, турчин и циганка. По време на обиколката из селището участниците в ритуала разиграват смешни сцени, повечето от които имат фалически смисъл – кукерите нападат булката, повалят я на земята и с разнообразни движения на тялото си симулират полов акт. Младоженецът брани своята невеста и когато не успее да се справи с похотливите кукери, пада мъртъв на земята. Булката, мечкарят и докторът се опитват да го съживят.

Кулминационният момент на кукерския ритуал настъпва след обхождането

на селището, когато всички са се събрали на площада. Там започва обредното заораване и засяване на земята. Царят или булката впрягат в дървено рало кукера-младоженец и правят три обиколки на мегдана. Едновременно със символичното заораване те пръскат наоколо семена, като имитират сеитба. Накрая младоженецът пада изтощен и “мира” С плач, клетви и удари булката изправя мъртвия си съпруг на крака; “съживява го”, след което тя “ражда” дървеното бебе. В цялата тази обредно-магическа поредица от драматични действия всъщност е залегнал митът за умиращия и възкръсващ бог, от когото зависят плодородието и раждаемостта през годината. В края на зимата този бог трябва да умре, за ад се прероди отново с настъпването на пролетното обновление на природата. Тогава той ще оплоди майката земя, която ще дари хората с богата реколта. Такъв е скритият митологичен смисъл на българските кукерски игри, които много изследователи отнасят към древнотракийското културно наследство по нашите земи и свързват с култа към бога на вегетацията Дионис.

Рачко Попов

РЕДКОЛЕГИЯ: Николай Червенков (отг. редактор), **Николай Русев** (зам. отг. редактор), **Лазар Георгиев** (отг. секретар), **Иван Кавалов**, **Иванка Ротор**
БЪЛГАРСКИ ХОРИЗОНТИ, брой 6-7/2007 г.

ISBN 9975-9568-2-3

Адреси: Moldova 2028, or. Chisinau, str. Miorita, 3/1, ap. 94, Николай Червенков, тел. 28 10 72; 1618 София, бул. “Братя Бъкстон”, бл. 205, вх. Г, Лазар Георгиев, тел. 856 23 26

e-mail: chervencov@mail.md

Компютърен набор – Мария Червенкова

Предпечатна подготовка – Атанаска Христова

Печатница – ИК “Диана”, ж.к. “Хиподрума”, ул. “Нишава” 17, 1612 София

Алманахът излиза с финансовата помощ на: **PO prista oil** (Русе, Пл. Бобоков), **“Молдавский стандарт”** (Твърдица, Молдова, В. Шошев), **д-р Мария Билга** (Забунова), София